

OMADINA

ŠTEV 5-6

LETO 8

GLASILO TIRARODNOSTRA

DIKALNEGA DIJASTVA

IZDAJA EKSEKUTIVA

IZIDE LETNO 10 ŠTEVIK

POČITNICE.

Zopet stoji pred dijaštvom velika zapreka, ki grozi omejiti število slovenskega visokošolskega naraščaja. Vsa visokošolska dijaška podpornna društva so v tako kritičnem položaju, da so podpore padle že pod polovico. Ta nastala kriza je zopetna sramotna pega na zavedanju našega razumništva, ker je že tako padlo, da mu ni mar nasledstva, ki pusti stradati in hirati najzlahtnejši sad med narodom — dijaštvo. Kam to pelje? Kaj naj predstavlja dijak kot bodoči buditelj, ako se niti telesno ne more vzdržati za časa svojih študij! Ali naj se ruiniira vse do poslednjega s posojili za dijaških let; in končno v zadnjem času niti teh ni dobiti! Kaj pomeni zgražanje nad uskoki v tuje tabore, ko so se s tem odtegnili le sigurnemu poginu? Krivica je velika in sigurna pomoč nujno potrebna; dejanska samopomoč seveda: besede so tu odveč. Ko se položaj izboljša, obračun ne izostane. V počitnicah delajte vsi na to, da se bodo visokošolska dijaška društva povsod upoštevala in imenovala, zahtevajte del zase. V zbranih družbah, pri različnih prireditvah, na veselicah, kjer boste sodelovali — povsod porinite podpornna društva v ospredje! Prirejajte sami veselice, predavanja v ta namen.

Težko je v takih razmerah vabiti dijaštvo v vseučiliščna mesta v očitno pomanjkanje in stradanje. In to ravno v času, ko naj se visokošolski naraščaj kar najbolj okrepi. A kljub temu ni mogoče storiti drugega kakor reči: pridite in poskusimo še sedaj; ker položaj se mora razjasniti. Gmotni obstoj slovenskega akademičnega naraščaja se mora po tej krizi, ki naj bo zadnja z zgodovini slovenskega dijaka, obravnavati kar najresneje in sanacija bo prišla sama ob sebi. Kako naj napreduje predvsem započeta vseučiliščna akcija v Pragi, ako bo naenkrat izostal poset praških visokih šol radi pomanjkanja vsled malomarnosti in brezbriznosti slovenske inteligence. Nastopili bodo slovenski docentje po trnjevi križevi poti in predavali, njih delo pa bo poplačano s pomanjkanjem slovenskega auditorija. Ravno raditega je naša dolžnost tudi letos propagirati in še veliko bolj kakor ostala leta: kar največ slovenskega akademičnega naraščaja v Prago! Vse spletkarije klerikalcev, ki jim je bila svobodna Praga vedno trn v peti, so se po zasluženju izjalovile in končni cilj mora biti popolna zmaga svobodomiselne radikalne mladine. Zato mislite ob vsaki priliki na podpornna društva, kolikor več prispevkov bodo dobila po vaši agitaciji, toliko sigurnejši bo obstoj in lažje delo!

„Najprej sem Poljak, potem še le socialni demokrat!“ Dr. Adler in Pernertorfer sta ustanovila Schulverein in zadnji pošilja vsako leto k njegovim zborovanjem pozdravne brzogave. Češki socialni demokrati stoje v prvih vrstah v boju za kulturne pravice čeških manjšin v nemškem t. zv. zaprtem ozemlju. Opravičeno pravi Bernstein,¹ da modernega delavca kaj neljubo dirne oni pasus komunističnega manifesta, ki trdi: „Delavec nima domovine.“

Narodni revizionizem v smislu kulturnega nacionalizma zmaguje torej na celi črti. Socialna demokracija je narodna, ni pa šovinistična. Ljubezen do naroda ji ne brani kritično premotrivati razmere med narodom. Ne soglaša s tem, da je vse, kar je narodno, eo ipso že tudi lepo in dobro. V koliko se to strinja z našim narodno-radikalnim programom, o tem prihodnjič.

„Predvsem moramo spraviti jasnost v naše naziranje na politiko. Ustvariti si moramo nekak okvirni politični program, v katerem bodo začrtana vsa naša glavna kulturna načela z ozirom na dnevna politična vprašanja.“

Tako sem pisal v letošnjem „Dijaškem Almanahu“. „Politično nadstrankarstvo nam ne sme biti istovetno z brezbriznostjo napram dnevnim in svetovni politiki. To smer povdarjam; pri vsem idealizmu ne smemo izgubiti realnih tal pod nogami.“

Dejstvo je, da smo posvečali politični strani javnega življenja dosedaj prav malo pozornosti. Mogoče je temu vzrok napačno pojmovanje naše devize, da smo „kulturna struja“, mogoče je tudi načelo nadstrankarstva zmanjšalo pri naših somišljenikih zanimanje za politiko. Danes je politika z vsemi svojimi pritisklinami tako važen del socialnega delovanja, da se resen človek in resna struja z negativnim obnašanjem napram njej ne more na noben način zadovoljiti.

Razumite me prav. Nimam ničesar proti geslu: „kulturna struja“ in proti načelu nadstrankarstva. Nasprotno: mi hočemo in moramo ostati kulturna smer v javnem življenju našega naroda, kot socialna skupina stojimo in ostanemo na stališču nadstrankarstva, da se dijak izobrazuj s kritičnim motrenjem političnih programov, kar je mogoče le, ako je strankarsko nevezan, neorganiziran in brez predsodkov; tudi, če stopi iz akademičnih vrst, mi nikogar ne silimo v politiko ali celo v kako posebno politično stranko — toda mi tudi nikomur ne branimo, da bi po dosegi potrebnega pregleda s kritičnim razumom ne vstopil v stranko, ki mu je individualno najbližja. Vsaka šablona nam je zoprna, le to je naš namen, da bi bodoča generacija ne strmoglavila tako brez pridrzkov in absolutno odobrujoč vse obstoječe, v politične stranke. Odkod pa bi naj prišla reforma, ako ne od mladine, in kako naj ta reformira, ako nima ne reformnih zahtev in ne kritičnega duha?!

Absolutne absence od političnega delovanja torej naš program ne pozna, vsa naša smer stremi baš za izboljšanjem političnih razmer na Slovenskem. Zato smo nadstrankarski in zato smo kulturna struja, ker hočemo

¹ Bernstein: Voraussetzungen des Sozialismus und Aufgaben der Sozialdemokratie.

političnim naturam v naših organizacijah dati priliko in možnost, izobraziti se politično, nemoteno, kritično in nepristransko, predno se politično angažirajo. Ako se je torej vstop ljubljanskih starešin v narodno-napredno stranko z ozirom na naš nadstrankarski program obsojal, je temeljilo to zgolj na napačnem razumevanju našega stališča k političnemu vprašanju.

Mi spoznavamo in pripoznavamo vedno bolj pomen in važnost aktivnega političnega delovanja, mi se zavedamo, da bi napredno misel na Slovenskem trajno onemogočili ali vsaj otežkočili, ako bi izdali geslo: „radikalci, od politike stran in le na prosvetno delo!“, in zato želimo, da se politične nature v naši struji kot izobraženi možje tudi politično udeležujejo in kulturne točke nar. radik. programa tudi v politiki izvršujejo.

Splošna tozadevna smer jim je dana: mi smo narodni in napredni. Kako naziramo na narodnost, sem deloma že povedal,¹ deloma izpregovorim o tem še na koncu tega sestavka; naprednost pa nam ni fraza in je tudi ne omejujemo le na kulturno osamosvojitve, temveč nam je delo za vsestransko, gospodarsko, socialno in kulturno povzdigo celega naroda. Ker smo narodni, moramo biti in smo napredni; med svobodo, napredkom in narodnostjo ne obstoja za nas noben prius in posterius, ker vemo, da svoj narod ali svobodomiselno branimo ali pa ga klerikalno uničujemo. Za nas narodnost brez svobode ne pomeni ničesar.²

Med tem pa, ko smo si konečno že vendar enkrat kolikor toliko na jasnem, da vstopu našega starešine v kako napredno t. zv. meščansko stranko v programatičnem oziru ni nobene ovire, vlada med našimi vrstami še precejšna negotovost z ozirom na vprašanje: kako stališče zavzema nar. radikalizem napram socialni demokraciji v principu, sploh, in jugoslovanski socialni demokraciji posebej? Ali je lahko aktivni član nar. radikalne organizacije socialni demokrat in narobe? Pred tremi leti, če se ne motim, je eksekutiva na to vprašanje odgovorila pozitivno, ker pa se ta zadeva principialno in za širše občinstvo ni nikjer preresetavala in pojasnjevala, je, zdi se mi, večina zlasti novejših, pa mogoče tudi starejših naših somišljenikov nasprotnega mnenja.

Stvar se mora enkrat definitivno rešiti, potrebujemo jasnega odgovora. Nesigurnost nam več škoduje kot pa koristi, zato sem otvoril razpravo o tem vprašanju, popolnoma sine ira et studio, edino s tem namenom, brez kakega „Machtwort-a“, temveč z nepristranskim uvaževanjem vseh pro in in contra — razlogov priti do nedvomnega zaključka, naj pa že ta izpade tako ali tako. Ta zaključek pa naj bi bil del okvirnega političnega programa, o katerem sem govoril uvodoma.

Kolikor poznam jaz socializem in program socialne demokracije, so edino revolucionizem, načelo razrednega boja, historični materializem in internacionalizem v tem oziru principialnega pomena. Edino te štiri točke v programu socialne demokracije bi mogle zbuditi dvom o pripustnosti vstopa narodno-radikalne starešine v soc. demokratično stranko kot tako. Poglejmo!

¹ Glej „Omladina“ 1. 1908 št. 1.

² Masaryk: Govor o Wahrmondu v parlamentu.

Mi nismo revolucionarci, svojih socialnih teženj ne skušamo izvršiti nasilnim potom, čez noč in naenkrat, temveč mi vidimo v zgodovini človeške družbe nepretrgan razvoj, in ta razvoj pospešiti je naše stremljenje. Mi vemo in vidimo, da se vse, kar je slabega in nepopolnega, razvija polagoma v silnejše, boljše, popolnejše, brez skokov in presledkov, in prisegamo zato na sociološki zakon evolucije. Temu zakonu so podvrženi vsi socialno važni odnošaji človeške družbe, njeno gospodarsko in politično življenje, pa tudi ves njen duševni svet: njene misli, njeni nazori, ideali, zakoni. Zato zagovarjamo vsestransko, pravično socialno reformo.

Socialna demokracija je revolucionarna, toda, kakor sem že v števil. 2 tega letnika imel priliko omeniti, ne več v policijskem, kakor za dob Marx-Engelsovih, temveč v znanstvenem smislu. Priznava državo in njene naprave, priznava tudi današnji družabni red, samo skuša ga izpopolniti v smislu socializacije produkcijskih sredstev.¹ To njeno stremljenje po pretvorbi družabnega reda pa nima ničesar nasilnega, katastrofalnega več na sebi, socialna demokracija se nasprotno pripravlja na dolg, legalen boj za dosego svojih ciljev.

Že Engels je l. 1890 naznačil to smer jasno, rekoč: „Čas prekucij in od neznatnih manjšin na čelu nezavedne mase izvrševanih revolucij je minil... Tudi v romanskih deželah vedno bolj in bolj uvidevajo, da se mora stara taktika revidirati... Počasno delo propagande in parlamentarično delovanje smatra se tudi tukaj za prvo nalogo stranke... To naraščanje (soc. stranke) nepretrgano vzdržati v toku, dokler vladajočemu sistemu ne zraste čez glavo, to je naša glavna naloga... Mi, „revolucionarci“, „prekucuhi“, mi mnogo bolje prospevamo pri zakonitih sredstvih kot pri nezakonitih in pri preobratu.“²

Vkljub temu pa se socialna demokracija še vedno imenuje revolucionarna. Deloma tiči za tem, kakor sem že omenil, taktika — masa organiziranega in s stranko simpatizujočega proletariata ne sme opaziti takoj te affronite svojih teoretikov in voditeljev, temveč mora biti na njo še le po ovinkih pripravljena —, deloma pa se „revolucija“ pojmuje danes v znanstvenem smislu, kakor ga je subinterpretiral Kautsky. On namreč razlaga revolucijo kot izvojevanje državne oziroma politične moči potom razreda, ki je bil dosedaj zatiran, in nadaljuje³: „Revolucionarec je vsak, kogar delovanje stremi za tem, da bi dosedaj zatirani razred dosegel moč v državi. Tega značaja ne izgubi niti takrat, ako si skuša to moč priboriti s socialnimi, na vladajočih razredih izsiljenimi reformami“⁴.

Med socialno reformo in socialno revolucijo vidi Kautsky⁴ razloček le v tem, da tvorijo prvo pravne in politične pretvorbe, izhajajoče od

¹ Primerjaj A. Bellamy: Ein Rückblick aus dem Jahre 2000.

² Fr. Engels v predgovoru k novi izdaji Marxove razprave „Über die Klassenkämpfe in Frankreich“.

³ K. Kautsky: Sociale Revolution.

⁴ Ilostam.

razreda, ki je doslej nad človeško družbo politično in gospodarsko vladal, med tem, ko so take pretvorbe posledica socialne revolucije, ako jih je vpeljal razred, ki je bil do teh dob politično in gospodarsko zatiran ali celo brezpraven in ki jo, priborivši si politično moč, „mora izrabiti v ta namen, da bi celo politično in pravno nadstavbo, polagoma ali hitreje, pretvoril in vstvaril nove oblike družabnega sodelovanja“.

Enako navaja dr. Šmeral kot cilj vsega socialističnega stremljenja, „da bi proletariats s pomočjo splošne in enake glasovalne pravice dosegel v parlamentih njegovemu številu velike večine in da bi današnjo kapitalistično družbo izpremenil v kolektivistično.“¹

Revolucionizem socialne demokracije je torej danes le še nekako moralno strašilo, sicer pa se od načela socialne reforme skoro v nikomur več ne razlikuje. Z ozirom na to je nar. radikalec kot socialni reformator z mirno vestjo lahko pristaš socialno-demokratske stranke, posebno še zato, ker nar. radikalizem kot slovensko in ne splošno človeško ali svetovno kulturno gibanje nima v svojem programu niti besedice o tem, kako se naj družabni red preustroji; ali kolektivistično, ali komunistično, ali naj ostane pri individualističnem lastninskem pravu.

Kar se razrednega boja tiče, sem že površno očrtal smer, po kateri se je razvijala njegova teorija in praksa.² „Socialno demokratska stranka se ne bori za nove razredne privilegije niti za posebne pravice, ampak za odstranitev razredne vlade in razredov sploh in za enake pravice enake dolžnosti vseh brez razlike spola in pokolenja.“³ Razredni boj ji je le sredstvo, s katerim hoče doseči tako preureditev v človeški družbi, ki bo sama po sebi odstranila razrede. V kolektivističnem socialnem ustroju torej ne bo več razrednih interesov niti nasprotstev niti bojev. Dokler pa še vlada kapitalizem, se mora proletariats, ki ima interes na tem, da se kapitalistični družabni red odpravi, združiti gospodarsko in politično v enotno socialno skupino.

To je čisto naravno in vidimo defacto podobno solidarno postopanje tudi pri drugih gospodarsko determiniranih slojih in naj si bodo mednarodno organizirani ali pa ne (agrarizem, zveze meščanstva itd.) Popolnoma razumljivo je tudi, zakaj je proletariats, dokler je bil socialno in politično le molzna krava brez pravic, videl v buržoaziji svojega smrtnega sovražnika, kateremu je napovedal boj na nož. Kakor hitro pa je bil politično proglašen za enakopravnega in se mu je tudi socialna plat zboljšala, izginjala je vedno bolj nepremostljiva propast med buržoazijo in proletariatom, in iz zgolj negativnega elementa postal je proletariats aktivni činitelj v javnem življenju. Začel je opuščati svoj razredni aristokratizem⁴ in svojo „znanstveno“ revolucijo, pripoznava že v praksi opravičenost drugih gospodarsko političnih razredov in tudi teorija o dveh in samo dveh socialnih razredih

¹ Dr. Šmeral: Co jsou a co chtějí sociální demokraté?

² Glej „Omladino“ letošnji letnik št. 2 in posebno št. 31

³ K. Kautsky: Erfurter Programm.

⁴ Glej citat iz Gerges Renard v 3. št. t. I.

se že sumljivo podira.¹ Danes ne brani socialna demokracija interese proletariata nič bolj žilavo, dosledno in neizprosno, kot katera si bodi druga gospodarsko interesna skupina.

In kakšno stališče zavzemamo ali naj zavzamemo mi nar. radikalci napram načelu razrednega boja?

Mi obsojamo vsak aristokratizem, pa naj bo ta gospodarski, kulturni, stanovski, spolni, verski, narodnostni ali kakršenkoli. Za nas nima delavski stan nič manjše in nič večje eksistenčne opravičenosti kakor kmečki stan, obrtništvo, trgovstvo itd. Nam meščanstvo ni nič ljubše nego proletariat in kakor zametujemo vsako neopravičeno, nenaravno nadvlado in privilegiranost t. zv. buržoazije nad delavstvom, tako nam je zoprna misel na vlado proletarske mase nad ostalim delom človeške družbe. Priznavamo, da vsebuje današnji kapitalistični družabni red, sloneč na načelu gospodarskega liberalizma „laissez faire laissez passer,“ mnogo krivičnih strani v neprilog delavskim vrstam, ne tajimo pa nič manj svoje apatije proti vsaki politični revoluciji v Kautskyjevem smislu, ki bi odstranila meščanstvo od vlade in namesto njega vsilila — legalnim ali illegalnim potom, to je vse eno — vlado samó in edino proletariata. Kakor smo proti hegemoniji kapitalizma in vsem njenim nesocialnim, nehumanim izrastkom, tako smo tudi odločno proti nadvladi proletariata. Mi nismo za bojni klic: eno ali drugo, mi hočemo in želimo eno in drugo, eno poleg drugega. Naš ideal je prava demokracija.

Ker pa sovražimo in obsojamo vsako nasilje, tudi nismo in nemoremo biti brezpogojno za načelo večine, katero ima socialna demokracija v svojem programu. Večina s primernim zastopstvom manjšine oziroma t. zv. proporcni sistem odgovarja našemu čutu socialne pravičnosti.

Vsakemu stanu pripisujemo pravico braniti in zastopati svoje interese v kolikor so socialno sploh možni in pripustni, torej s potrebnim ozirom na celoto. Čim bolj organizirana in disciplinirana je kaka družabna skupina, čim bolj se zaveda svotih potreb, ciljev in solidarnosti, tem večji so lahko njeni uspehi. Sloji z različnimi gospodarskimi interesi se ne dajo združiti pod eno in isto politično stranko ali vodstvo; ker je taka združitev nenaravna in ovira polni razvoj sil posameznega sloja, ima že pri porodu v sebi kal razpada in ni in ne more biti trajna. To uči tudi socialna zgodovina oziroma sociologija. Zató pa tudi ne odobravamo in skeptično zremo na politične grupacije kot so narodni ali celo krščanski socializem.

V tem oziru se v celoti strinjamo s programom socialne demokracije. Ni moja navada igrati se nojevo politiko in zato si tudi ne prikrivam, da je oficialna socialistično-teoretična književnost ovladana še večinoma po Marx-Bebel-Kautskyjevi skupini; toda nič manj se ne približuje praksa socialne demokracije vedno bolj našim nazorom na družbo in njen ustroj in revizionizem poganja vedno širše korenine. Tako ni nobena tajnost več, da je češka socialna demokracija in več ali manj tudi avstrijsko-nemška že

¹ Glej n. pr. Bernstein: Voraussetzungen des Sozialismus und Aufgaben der Sozialdemokratie.

skoro popolnoma v revizionističnem taboru. Tok časa je neodoljiv in čim manj se bo nudilo proletariatu vzroka k nezadovoljnosti, čim bolj bo pri-tegnjen k skupnemu delu v splošni blagor, tem manj bo sanjal o socialni prekuciji in tem manj bo iskal utehe v bodočnosti.

Boj za splošno in enako glasovalno pravico, ki ga je izvojevala glavno baš socialna demokracija, kaže vendar jasno, da ji ne gre več za nadvlado delavstva, temveč za delo za „tak družabni red, kjer bodo vsa stremjenja in dejanja paralelna in se bodo harmonično izpolnjevala v splošno dobro,“ kakor se izraža Georges Renard.¹ Politični ideal socialne demokracije: suvereniteta ljudstva na podlagi načela večine je dvorezen nož, s katerim se je ta stranka že mnogokrat sama in to občutljivo ranila. Ona strmi sicer po večini v parlamentarnem zastopstvu, kakor pravi dr. Šmeral, toda tudi če bi ta svoj cilj dosegla in prišla do vlade, kar je v doglednem času težko verjetno, ima pred seboj svarilni zgled: pariško komuno,² ki je ne samo dejansko, ampak — kar je najvažnejše — tudi v načelu skrajno žalostno končala.

Sicer pa vidimo na eni strani, da se socialisti, ako pridejo na krmilo, čisto lahko sporazumejo z vladujočim sistemom in se zadovoljujejo z mirnimi reformami (Francija, Belgija), na drugi strani pa se kolektivizem, vsaj posredno, na vseh produkcijskih sredstvih že danes de facto vpeljuje (visoki, vedno bolj naraščajoči davki³), monopoli v produkciji, politične razlastitve v splošni blagor, nakup železnice, rudokopov, vodnih sil od strani države itd.

Tudi v tej točki torej ne vidim nobenega resnega pomisleka proti temu, da bi član nar. rad. organizacije bil po mišljenju in pozneje po de-janju socialni demokrat. Zaenkrat svojega stališča napram vprašanju: ali razredni boj ali solidarizem in v koliko eno in drugo, nimamo še nikjer preciziranega, kar bo naloga še le bodočih naših generacij; in drugič ne smemo pozabiti, da se tudi socializem razvija in da njegov programatični razvoj še davno ni završen.

Ko prehajam na historični materializem, moram pa še pred vsem opozoriti na autentični komentar, ki ga je podal k njemu Engels.⁴ Mi verujemo v tvorbeno silo človeškega duha, pripoznavamo veliki vzgojni vpliv filozofije na družabno življenje in ne zanikavamo samoniklih genijev — toda mi se ne zavedamo nič manj ingerence, ki jo ima na nas okolica, razmere, milieu, in da tudi gospodarski moment ni brez pomena in vpliva na človeka, vemo in čutimo sami marsikdaj prav dobro. In kdo more z absolutno gotovostjo reči: tukaj je prius in tam posterius, to je primarno in ono sekundarno? In ali se ne dozdeva mnogokrat, da ima Engels s svojo „zadnjo instanco“ prav?

¹ Slova budoucnosti.

² Ako je soc. dem. poslanec Winarsky na Dunaju pri proslavi komune zaklical: „Živela komuna, živela revolucija!“ je to le še demagoški šlager.

³ Slavni belgijski soc. demokrat E. Vandervelde priporoča v svoji brošuri „Budouci socialistická společnost a cesty k ní (češki prevod) baš davke kot modus procedendi.

⁴ Glej »Omladino« t. I. št. 3.

Reči z gosposko gesto: nam je idealistično naziranje na zgodovino človeštva mnogo bližje, in še več nam je historični idealizem smer za naše socialno delovanje, kajti mi hočemo naš narod duševno reformirati, je lahko, pa nepravilno, ker imamo v svojem programu točko, ki smo jo dosedaj žalibog malopreveč prezirali, namreč: gospodarsko povzdigo našega naroda. Kdo si upa trditi: edino kulturna torej duševna zaostalost slovenskega človeka je kriva, da pri nas klerikalizem tako raste? Niso marveč gospodarske razmere vzrok tudi nekulturnosti, torej primarnega pomena? Kaj nam je hasnila reformacija, kaj doba taborjev, ker smo gospodarsko polje zanemarjali do najnovejše dobe? Najprej kruha, potem šele ideal, primum vivere dein filosofari, panem et circenses to je živa resnica; kdor trdi narobe, sanja! In ker mi nar. radikalci kljub vsemu idealizmu vendar ne opuščamo realnih tal pod nogami, ne vidim nikjer vzroka za nezdržljivost nar. radikalizma z historičnim materializmom socialne demokracije, sociološko oplemenjenim.

Najkočljivejša stvar je za nekatere internacionalizem socialne demokracije. Pravijo: „Mi smo narodni, socialni demokratje pa ne. Nam je narodnost najvišja dolžnost, kateri se klanjajo vse druge — socialnim demokratom pa je narodnost težnja sekundarne vrste.

Da, pride na to, kaj nam je narodnost in kaj mi razumevamo pod pojmom narod. Ako gledamo na narodnost absolutno, z nekakega aristokratsko-vzvišenega stališča, potem vsekakor se mora posameznik brezpogno ukloniti imperativu narodovega interesa. Toda mi ne naziramo tako in ne smemo tako nazirati, ako hočemo biti socialni in humani.

Ali ni nesmiselno, zahtevati od nekoga, da nas ljubi? Ali ni pri najmanjšem neplemenito, ako te zahteve ne izpolni, zato ga kaznovati, prokleti? In narodnost naj bo taka inkvizicija?

Ne, naš nazor na narodnost je mnogo idealnejši, pravičnejši in naravnnejši. Nam „zaradi narodnosti ne sme nihče trpeti, ne družabno, ne moralno in ne gmotno. Pozdravljamo silni narodni altruizem, udejstvovan v delu in žrtvah za narod . . . Narodni heroizem nam je svet, toda ni naša zahteva“¹ in brezpogojna dolžnost, ki bi jo, gmotno ali moralno, izsiljevali v imenu naroda na vsakem posamezniku, katerega prištevamo med svoje. „Naša strogost bi bila opravičena, ako bi mi sploh kaj storili za varstvo naših ljudij v ogroženih krajih. Toda sedaj še tozadevno nismo storili skoro ničesar. Ali smo kdaj skrbeli za to, da pomagamo možu, ki je na pr. pri ljudskem štetju navedel slovenski kot občevalni jezik in je vsled tega izgubil službo? Ali imamo pripravljena stanovanja za rodbine, katerim se odpove stanovanje, ker pošiljajo otroke v slovensko šolo? Kako smemo potem tako strogo zahtevati, da ostane vsak naš človek svojemu narodu zvest, ako ima od tega le škodo, od odpadništva pa le korist? S tem nikakor ne zagovarjam odpadništva, temveč ga skušam razumevati, ker vem, da je dostikrat življenje močnejše nego človeški značaj. Nemoralno pa je

¹ Glej „Omladino“ t. I. št. 1.

zahtevati od ljudi večjih žrtev, nego jih morejo utrpevati.“¹ Ali je treba še eklatantnejših ugovorov proti absolutni narodnosti?

Da, mi smo narodni in povdarjamo svojo narodnost; toda kljub temu odrekamo narodu vsako absolutno ingerenco na nas, mi stojimo idejno nad narodom. Zaradi tega, ker smo Slovenci, nam ni še narod naš boljši, k eksistenci upravičenejši nego so drugi narodi. „Ni nam vse lepo in čisto, kar se prodaja z etiketo „narodno“ ali „slovensko“ ali slovansko, in ni nam a priori proketo, kar je nemškega ali laškega mogoče zato, ker je nemško oziroma laško.“ „Kdor pravi, da je dober Slovenec, mora biti že poprej dober človek.“ Kakor Hus se tudi mi ne bojimo reči, „da nam je dober Nемеc milejši nego slab Slovenec“. Radi narodnosti in ker narodov interes tako zahteva, pravice ne bomo teptali in ne bomo odobrvali zločinov.

Pridržujemo si pravico, kritikovati tudi hibe in napake svojega naroda in neizprosno opozarjati na grehe, ki se delajo v imenu in na račun našega naroda, ker to ni v pravem interesu njegovem. Vsaka laž, neodkritost in nenaravnost najde prej ali slej svojo zasluženost kazen, Kaj imajo Židi od „izvoljenosti“ svojega naroda, kaj Rusi od svoje lažnjive prepotence, in kaj Čehi od svojih kraljedvorskih rokopisov? Posmeh in blamažo. Tudi za nemški imper'alizem pride enkrat dies irae.

Mi se i z ozirom na svoj narod ravnamo po besedah Nerudovih, ki tako krasno pravi:

Nehněvej se, že se tobě směju,
že i o chybách tvých písně pěju;
kdybych snad tě méně miloval,
vše bych chválil, vše si liboval.

Tu po besedah Karla Havlička: „Nam se začenja že gabiti to neprestano kvasanje o rodoljubju, rodoljubih in rodoljubkah. Najvišji čas je, da bi nam to naše rodoljubje izvolilo končno že enkrat prelezti iz ust v roke in teló, da bi iz ljubezni do naroda več delali, ko pa o tej ljubezni besedičili.“

Narod nam, kakor Havličku, „ni ne vlada, ne plemstvo, ne hierarhija, ne cerkev, ne kmetje, ne bajtarji, temveč celota vseh stanov, v kateri je vsak stan tako dolgo koristen, dokler drugih ne zatira in ne nadleguje.“ Prvi postulat nacionalizma nam je brezpogojni demokratizem. Narodov interes ne zahteva, da se goji in krepi 1 ali 2 stanova, druge pa, da se „v imenu naroda“ zapostavlja, prezira ali celo uničuje. „Narodov interes sploh ne pozna nobenega gospodarsko-političnega aristokratizma, ki odbija druge interesne skupine kot manj vredne, nemoderne, poginu zapadle itd. Škodljiv je tak aristokratizem v politiki tudi zaradi tega, ker navadno monopolizira narodno misel in tira s tem druge sloje v roke protinarodnega internacionalizma.“²

¹ „Slovenski Branik“ t. 1. št. 4.

² Glej „Omladino“ t. 1. št. 1.

Kakor je z revolucionizmom tako je tudi z nacionalizmom socialne demokracije. Čim hujši je bil pritisk od strani države in vladajočih činiteljev na proletariat, čim bolj je ta bil brezpraven, čim bolj je bil socialno tlačjen v ozadje in je čutil, da je le trpljen — tem silnejše je vzkipeł v njem duh negacije in tem revolucionarnejši je bil. Čim več političnih pravic pa je dobil proletariat, čim bolj mu je skušala država in družba gmotni položaj izboljšati, tem bolj je izhlapeval njegov revolucionizem. Evo dokaza!

Na shodu v Gothi (1875) je združena socialistična delavska stranka Nemčije sprejela v svoj program: „Socialistična delavska stranka Nemčije stremi z vsemi zakonitimi sredstvi po svobodni državi in socialni družbi.“ Kmalu na to, (1878) je bil v Nemškem državnem zboru sprejet t. zv. socialistični zakon v neprilog socialnim demokratom, in že na shodu v Wydenu (1880) se je sklenilo, gothaški program izpremeniti v tem smislu, da hoče stranka svoje končne cilje doseči z vsemi in ne samo zakonitimi sredstvi. Komaj je omenjeni izjemni zakon padel, postavila se je nemška socialna demokracija¹ spet na legalna tla.

Istotako je z narodnim navdušenjem proletariata; ono dosega vrhunec požrtvovalnosti in idealizma, kakoršnega niti z vsem nasičeni buržoa ni zmožen, pade pa lahko tudi na popolno zanikavanje vsega narodnega, kakor je pač družba, predstavljajoča oficialni, merodajni vodilni element naroda, k njemu naklonjena ali ne.

„Narod pa je našim liberalnim „meščanom“ privilegirani razred buržoazni — da je narod tudi ljudstvo, delavstvo, proletariat, tega naša liberalistična nehumanita ne razume“ lahko rečemo prav posebno mi z Masarykom.² Kaj čuda torej, ako naša jugoslovanska socialna demokracija v narodnem oziru živi še vedno v dobah Marxovega copfa. Kdaj je še pogledal naš meščan svojega delavca?

Pri Čehih in Nemcih je to docela drugače. Delavce vabijo v narodna obrambna društva, na narodnostna pogajanja, sporazumne ankete itd. Ti sicer to po navadi odklanjajo, pa videč, da se pripoznavajo od „onih višjih deset tisoč“ kot važen integrujoč del naroda, s svojo silno politično in posebno strokovno-gospodarsko organizacijo dosežejo za narod v kulturnem in gospodarskem oziru mnogokrat več, nego ostale frakcije, ki se bahajo s svojim narodnjaštvom in imajo narodnost v zakupu. Ni mi treba spominjati na heroične boje čeških strankarsko organiziranih delavcev v severnem pomemčenem ozemlju za češke šole, pri ljudskem štetju itd. Marsikateri meščan, ki sedi na milijonih in ima neprenehoma polna usta rodoljubja, ne stori niti tisočino tega v korist svojega naroda, kakor oni ubogi delavec, kj je tvegala eksistenco cele svoje rodbine radi narodnosti, akoravno je nikdar ne nosi na jeziku.

O „jugoslovanski“ socialni demokraciji se kaj takega seveda ne more trditi. Ako na pr. pravi dr. Dermota, ki je imel dovolj prilike za svojega bivanja v Pragi učiti se pri českoslovanski socialni demokraciji, drugače

¹ Na shodu v Erfurtu l. 1891.

² T. G. Masaryk: Naše nynyjši krise.

nazirati na narodnost, v eni številki letošnjega letnika „Naših Zapiskov“,¹ da je Ciril-Metodova družba ekspoziura liberalne stranke in narodno-šovinistična naprava, karakterizuje že to dovolj njene vodilne može, in ni treba naštevati njenih protinarodnih grehov in personalnih afer, ker so itak predobro znane. Tu treba zasadi nož.

Rad priznam, da mi je mnogo na obnašanju jugoslovanske socialne demokracije, in to zaradi njene gospodarske odvisnosti od dunajske centrale, razumljivo, četudi ne odpustljivo. Interes naših vodilnih narodnih krogov, ki tvorijo nekak personificirani narod, za naš proletariat je bil dosedaj čudovito malenkosten, prej negativen nego narobe. Politika v resnici slovenska morala bi biti dosledno ljudska in socialna, ker nismo bogat narod, ampak narod malih ljudi; v korist našega naroda vendar ni, da bodi naše delavstvo kar najmanj kulturno in gospodarsko kar najbolj zaslužjeno! Žalibog se zdi, da so naši voditelji smatrali dosedaj proletariat le za nekako potrebno zlo. To ne sme več tako ostati.

Moderna politika našega malega naroda mora odložiti, kar ji je ostalo starega nasilništva in se mora opirati na pravico, pravo in pravico, kar vse pomeni demokratizem. „Dajte delavstvu v njegovi domovini občanske pravice in zanimalo se bode za usode naroda“ pravi Modráček² in navaja lep primer, kako hrepeni moderno delavstvo po domu, domovini in narodu. Ko so namreč budapeštanski črkostavci (l. 1905) demonstrirali za glasovalno pravico, nosili so standarto z napisom: „Dajte nam pravico, da bomo imeli tudi domovino!“

Dajmo tudi našemu proletariatu narodnih pravic, pokažimo, da se za njega zanimamo in zanj skrbimo, pritegnimo ga k slastem in strastem naroda, in prepričan sem, da bo ta recept pomagal tudi tukaj, kakor je pomagal drugod. Ako je češko-slovanska socialna demokracija zavedno narodna, ako je avstrijsko-nemška socialna demokracija že naravnost narodno šovinistična, zakaj bi tudi jugoslovanska ne mogla pokazati že enkrat svoje trobojnice?! Naj pogleda po svetu in naj se pouči, kako se drugje pojmuje internacionalizem.

Nar. radikalizem se z ozirom na svoj narodnostni program od soc. demokracije v principu ne razlikuje mnogo. Tu kakor tam se obsoja narodni šovinizem in zahteva popolno enakopravnost narodov, eni kakor drugi smo zavrgli absolutno narodnost v imenu pravičnosti in humanitete, le v tem se razlikujemo, da mi narodnost povsod in v vsem naglašamo, medtem ko socialna demokracija svoje narodnosti ne stavlja v ospredje, pa je v kljub temu dejansko narodna.³

Ako resumiram, moram z mirno vestjo reči, da ne vidim nobene principielne zapreke, da bi kdo, vzgojen v načelih narodnega radikalizma, ne smel postati ali biti pristaš socialne demokracije; želim seveda, da bi

¹ Natančni citat mi žalibog ni pri roki, pa upam, da se nisem niti v besedah mnogo zmotil.

² Fr. Modráček: Otázka narodnosti.

³ Jugoslovanska soc. demokracija je seveda izvzeta.

tisti tovariši, ki mislijo to storiti, bili pošteno preskrbljeni s kritičnim duhom, reformnimi načrti, potrebno potrpežljivostjo in moško energijo. Sicer pa: audiatur et altera pars!

RADOVAN KRIVIC:

SPLOŠNA NAČELA REALIZMA.

(Odlomek. *)

Geslo „realizem“ ni pri nas nič več neznano. Tudi imamo par lepih del od mož, vzgojenih v njegovem duhu, mislim spis dr. Lončarja: Bleiweis in njegova doba ter najnovejšo slovensko znanstveno knjigo: Socializem, oris teorije od Vl. Knafliča. Da pripomorem posebno mlajšim k razumevanju globokega Lončarjevega dela ter marsikakšnega Knafličevega gesla, sem se odločil na tem mestu s par besedami skicirati in podati splošna načela smeri in metode, nazvane realizem.

* * *

1. Nova smer, ki se je spočela na Češkem z ustanovitvijo češke univerze, se je javno pokazala v boji proti ponarejenim in podvrženim rokopisom Kraljevo- in Zelenodvorskim.

Tu ni šlo za filologična vprašanja, ampak za nekaj višjega:

Bilo jih je mnogo, ki sami pri sebi in med seboj niso verovali, niso bili prepričani, da so rokopisi pravi — toda rokopisi so slikali narodovo preteklost, bili so po mislih velike večine naroda iz one dobe, ko so Nemci še želod jedli — za to jih je bilo treba ohraniti, to je v korist naroda, v povzdigo njegove samozavesti proti Nemcem.

Boj, ki se je začel proti rokopisom v Masarykovem „Athenaeum“ je bil boj proti kulturni laži. Potom rokopisov je bila konstruirana domnevana narodova preteklost, preteklost slovanska in češka — to sliko preteklosti je bilo treba popraviti. Narodna nravnost in korist sta zahtevale odstraniti pozlatnino in pokazati pravo preteklost ter tako dati delavcem, ki so v tekmi s kulturnim delom drugih narodov, v roke pravo in ne navidezno orožje — to je bila prva naloga nove znanstvene smeri. Stali sta si tu nasproti dve generacije: starejša, ki ni niti pomišljala o znanstvenih vprašanjih glasovati — ter mlajša, ki se je borila za svobodo znanstvenega prepričanja. Tako je zato ta kritična smer vodila k reviziji cele duševne organizacije naroda — naposled tudi politične.

Potom literarne kritične revolucije proti starejšim nazorom je izvesti temeljito revizijo celega narodnega programa in delovanja.

Kritika biča nedostatke — tedaj: treba je nedostatke pripoznati ter pomesti z nazorom, da se dado napake odstraniti s tem, če se pred tujci

* Nekateri oddelki se nahajajo že v člankih: Šestdesetletnica prof. T. G. Masaryka v »Lj. Zvonu« IV. 1910, v »Omladini« VII. 1. št. ter v »Jutru« 7. marca 1910.

zakrivajo. „Realizem je slovanska samoobtožba skupnih hib in nedostatkov, protest proti živi in mrtvi hinavščini.“

2. Realizem stoji proti historizmu, namreč proti prevelikemu historizmu.¹ Stvari, ne zgodovina, stvari in razvoj — to je realizmu geslo. Gre v prvi vrsti za poglobitev in izpopolnitev literarne, znanstvene in filozofske izobrazbe. Pri tem polaga realizem največjo važnost na prirodoslovne in socialne vede — v tem je ravno njegov protihistorizem. V filozofiji se ne naslanja samo na nemško filozofijo, ampak tudi na filozofijo ostalih narodov: Francozov in Angležev. Vendar pa to naslanjanje ne sme biti slepo, eklektično, temveč treba je spoznavati svoje potrebe in še le po tem črpati od drugod, kar bi bilo domači kulturi v korist. V kritičnem delu in v naziranju na tujo, predvsem nemško kulturo mu je vzor Dobrovský.

V tem oziru je realizem poskus ponaroditi vso vedo in filozofijo, ne da bi kaj izgubila na svoji znanstvenosti; realizem hoče vedo napraviti pristopno vsem vrstam naroda: hoče znanstveno in filozofično izobrazbo socializirati.

3. Kakor je bilo že zgoraj omenjeno, je realizem vodil k reviziji cele duševne — naposled pa tudi politične organizacije naroda.

Realizmu ni šlo in ne gre niti sedaj kot politični stranki za moč — pač pa za vpliv. Dela nevdržema na to, da si pridobe njegovi nazori o politiki tal v češkem političnem življenju. Podam le aforistično najvažnejše nazore.

Program politične stranke ne sme biti naštevanje mnogih in radikalnih zahtev, te se danes lahko prepišejo; ampak program je poslednja formulacija dolgoletnega, skrbnega in vestnega premišljevanja o stanju in razvoju celega naroda, program je geslovi izraz mišljenjske in socialne smeri, ki se kaže v vsem kulturnem delu.

Zato zahteva realizem: navezati na slavno reformo preteklost — toda zavestno nadaljevati v duhu modernega spoznavanja. Ideja humanitete je bila vodilna ideja Čeških Bratov, v tej smeri so nadaljevali češki preporeditelji Dobrovský, Kollár, Šafařík, Palacký, Havlíček, Neruda.

K ideji humanitete se pripoznava realizem in s tem je dano tudi njegovo stališče glede političnega dela. Z eno besedo se da to stališče označiti: demokratizem, socializacija politike. Izdatnih socialnih reform, kulturnega dela, notranje politike t. j. politike doma — tega je treba. Ne se zanašati in naslanjati na vlado, preveliko pričakovanje od vlade je zaupanje v policijo. Sami moramo vladi s svojim delom pokazati kaj mora ona delati. To je tista notranja politika. Treba je zbirati in spoznavati vse sile naroda.

Realizem se je boril tudi za to, da zmaga pozitivnejše naziranje na politično življenje: ne smatrati češko zgodovino samo kot boj proti Nemcem, češka zgodovina ni samo boj proti njim, saj smo se vendar razvijali pozitivno, naš boj ima svojo lastno vsebino, v kateri ima avtgonizem proti Nemcem le podrejeno vlogo.

¹ Kako velika ovira je lahko prevelik historizem v jugoslovanskih zadevah o tem glej razpravo dr. H. Tume: Jugoslovanska ideja in Slovenci. Gorica.

V humanitetni ideji je obsežena tudi zahteva po resnici, neizprosni resnici tudi v politiki. Vsakemu je znan Masarykov boj z vlado glede jugoslovanskih „veleizdajalcev“.

Humaniteta daje tudi direktivo v narodnostnem vprašanju. Tolerantnost napram drugemu narodu, pa tudi od njega zahtevati in ga prisiliti k tolerantnosti in pravičnosti. Humaniteta je vsestransko narodno delo, ki naj se vrši za tem smotrom, da postane narod gospodarsko, socialno, jezikovno, kulturno autonomen. Šele takrat bo stala politična avtonomija in samouprava na trdnih tleh. Tudi Nemcem pripoznava realizem narodnostno upravičenost — za to ni proti narodnostni razdelitvi.

Vse razne politične zahteve pa ostanejo brez vsacega učinka, ustava in država ne bo preje resnično demokratična, dokler se državljani sami ne zavedo, da so država in ustava oni sami. Da pa pridejo k temu spoznanju, treba je političnega poučevanja — kulturne politike je treba. Kajti za uspešno in plodno politiko ne zadostuje poslančevanje v državnem in deželnem zboru. Politiko se more in mora izvajati povsod, ne le v velikem, ampak predvsem v malem. Ne sme biti sport, temveč praktična veda: politika brez politične izobrazbe in brez znanja resničnih socialnih razmer ni mogoča.

Prof. Masaryk piše na strani 186. knjige „Versuch einer konkreten Logik“ sledeče: „Ohne exacte sociologische Bildung kann die allzeit notwendige gesellschaftliche Reformierung nicht in ruhiger, stetiger Weise durchgeführt werden. Gerade unserer so tief erschütterten und leidenschaftlich bewegten Epoche, die, das verlorene Paradies weit hinter sich, auf der Schwelle einer neuen Welt steht, muß die verlässliche Führung der Wissenschaft willkommen sein, und darum müßte die Sociologie wohl billig Aufnahme finden in den Kreis der Disciplinen, welche heute als wichtig und notwendig für die Heranbildung der heranwachsenden Generation erachtet werden. Freilich hegt man gegen sie gerade von Seite der Politiker Zweifel, und doch kommt es ja schlieslich doch nur darauf an, ob der Staat und die Gesellschaft eine systematische politische Propädeutik der Schule der unsystematischen Bildung der Journalistik vorziehen will.“

4. Kar se tiče stališča realizma napram raznim političnim strankam hočem omeniti samo socialno demokratično stranko. Realizem smatra to stranko za legitimnega predstavitelja in političnega voditelja delavstva. Posamezne zahteve stranke, presoja čisto stvarno in, če jih pripoznava jih podpira. Odločno pa zavrača realizem nepravilno in neutemeljeno obsodbo, ki je lastna meščanskim strankam, češ da stranka socialnih demokratov ni narodna. Če bi zapustili soc. demokrati in anarhisti češke šole na severnih krajih, morali bi nad polovico čeških šol zapreti — tako je zavrnil biv. poslanec Drtina napade na soc. demokrate — ter govoril dalje, da soc. demokrati delajo za nov boljši družabni red, narodnostne dolžnosti vrše, četudi o njih ne govorijo — za to se proti njim ne moremo in ne smemo boriti.

To je demokratizem Masarykovega realizma. Vendar pa to ni demagogija; Masaryk sam pravi: ne masi se klanjati in ne se za maso skrivati;

osebno stati za svojim prepričanjem, pa če treba tudi — proti ljudstvu, to je včasih naloga ljudskega prijatelja.

5. Omenjeno je že bilo, da realizmu niti kot politični stranki ni šlo in ne gre za moč, temveč za vpliv. S tega vidika razumemo tudi njegovo stališče napram dijaštvu.

Formulacija tega stališča je obsežena v Masarykovih besedah, ki jih je napisal češkemu dijaštvu, rekoč:

„Politično delovanje ni najizdatnejše delo za narod in človeštvo. Politika ne odločuje o usodah narodov, temveč odločujejo čuvstva in ideje, ki se ne porajajo v parlamentih, ampak v srcih in glavah karakterjev, značajev ne le od sveta slavljениh, ampak tudi teh, ki žive v neuglednih hišah ob težkem, dobrem delu. Čuvstva in ideje se širijo in vodijo čuvstva in nove ideje, sveža čuvstva ter nove ideje pa oblačijo izborni praktiki v politični plašč. Zato poskrbimo za to, da bi vsakdo imel živo prepričanje, skrbimo zato, da bi naša izobrazba služila vznešenim nravnim idealom in gotovo se bodo našli politiki, ki bodo dali takšnemu prepričanju praktični izraz. Toda nikdar ali pa redkokdaj so vdahnili politiki narodom takšno prepričanje.

Kako boš najbolj koristil svojemu narodu? Če se izobraziš, da boš znal na svojem polju izborno delati. Takšen človek ima večji vpliv kot politik.

Nikdar ne zakrivaj svojega prepričanja. Kdor ne laže, to je: kdor radi koristi ne zakriva svojega prepričanja, kdor se ne prilagoduje niti poedincem, niti masam, kdor ne hinavčuje... to so zlata vredni možje, ki koristijo narodu. Vidimo, da ponižno staro pravilo: ne laži! pomenja tisočkrat več, kot vsi bombastični govori o domovini in narodu. Spolnujmo to edino zapoved in farizejstvo in rodoljubna scholastika bo izginila in imena narod ne bomo imenovali po nepotrebnem in zastonj.

Dijaštvo mora delovati socialno. S tem je pa rečeno, da se mora lepše, boljše in resničnejše pripravljati za politično delo kot dosedaj.

Dijaštvo mora pa konečno razumeti situacijo naroda ne le politično, ampak tudi kulturno in zato mora bolj skrbeti za kulturno samopomoč. Do te kulturne samopomoči pride z strokovnim študijem, samoizobrazbo in samo vzgojo. Češki dijak bo koristil svojemu narodu najbolj, če se bo splošno izobrazeval in filozofično, če bo pridno študiral svoj lastni predmet, če bo skrbel za globokejšo politično in socialno izobrazbo, če ostane mlad in si ohrani s čistim življenjem svojo moč in možko svežost.“

Kakor je razvidno: realistična stranka ne sili dijaka k strankarstvu, temveč mu odkazuje čisto svoje delo, izven strank, da bo enkrat politično življenje imelo kaj koristi od njega.

Če še enkrat na kratko povzamemo načela političnega realizma, so ta-le:

Politika mora postati zaokrožena, izdelana znanstvena stroka. Politik, ki pripoznava to zahtevo, vidi v historičnem razvoju gotov red in zakonitost, takšen politik študira svojo dobo in zgodovino, kakor študira naravoslovec naravo. To pa pomenja toliko kot: politika mora temeljiti na empiriji, pri

na razlike in sorodnosti, njih časovno, psihološko in logično zvezo in razvoj, njih upravičenost in zgodovinsko vlogo v evoluciji napredka obenem pa podajati svojo sodbo o najrazličnejših pojavih socialnega življenja.

V drugih narodih je to delo že davno deljeno. Drugi narodi imajo na eni strani publicistično sociološko literaturo za lajike in kritično-strokovno za izšolano inteligenco. Zato tvori g. Knafličevo delo nekaj kompromis in ker je snov ogromna in raznolična, kajti sociološki pisatelj mora poznati obenem razvoj filozofskih, etičnih, političnih in ekonomskih teorij preteklega stoletja, moramo pripoznati, da je delo v celoti uspelo. Delo ni spisano v pravilničnem tonu Krekove knjige, tudi ne z apologetsko-bogoslovno težkopadnostjo Ušeničnikove sociologije temveč podaja v razvojnem smislu nanižanih esejih najglavnejše točke socialnega gibanja. Ne da se zanikati, da so izpadla ta posamezna poglavja sem ter tje malo preminiaturno, da ne morejo podati natanko slike različnih faz iz pestre zgodovine socializma in njih kritike, ampak to je pogojeno od kompromisa med obsežno tvarino in omejenega prostora, ki je bil autorju na razpolago. Zato je tudi idejna zveza največkrat omenjena samo s par stavki in zahteva od čitatelja tim večjo pozornost, zato je moral omeniti g. autor nekatera socialistična gibanja, kakor so francosko-laški revolucionarni sindikalizem, trades-unionizem, revizionizem in reformizem (neprijatelji -izmov naj mi te izraze radi potrebnosti spregledajo) le mimogrede, kolikor je bilo neobhodno potrebno. G. Knafličev spis je bolj kritičen pregled idejnega razvoja, neko povestno naštevanje zgodovinskih teorij in dejstev in to je eno, kar daje knjigi njeno pravo vrednost in jo priporoča vsemu slovenskemu razumništvu, ki nima par let na razpolago, da se prerije skoz ogromno in razstreseno sociološko in socialistično literaturo, ki razven tega v slovenski domačiji niti ni vsakomur na razpolago.

Zgodovina socialnega gibanja do nastopa mednarodnega socializma je obdelana v nekaj kratkih, jedrnatih poglavjih, kolikor je za umevanje postanka sodobnega socializma neobhodno potrebno, drugi in tretji del knjige se pečata izključno z marksizmom ter njegovo kritiko. V IX. poglavju označuje g. autor vidike v bodočnost, razmerje med socializmom in svetovnim nazaranjem, verstvom in narodnostjo. Po našem mnenju je posvečeno marksizmu preveč prostora, kajti K. Marx je pač največji sociološki teoretik preteklega stoletja, vendar pa njegove teorije v izvennemški socialni demokraciji ne igrajo že dolgo več posebne vloge in so njegovi pristaši v precejšnji manjšini. Tudi kritike marksizma je izbral g. autor preveč iz nemške narodnosti, tako da bi dobil nevesčak mnenje, da v tem oziru nemški narod prvači. Kar je pa hvalevredno, je okolnost, da je opozoril g. Knaflič slovensko občinstvo tudi na sociološki pomen realizma in da je podal obširen seznam socialistične literature v svrhu nadaljnega samostojnega študija.

Za danes delo vsemu dijaštvu najtoplejše priporočamo. Nočemo opozarjati na neobhodno nujnost tozadevne izobrazbe v našem času. Nizka cena 4 K omogočuje nabavo knjige vsakomur. Podrobno in obširno kritiko knjige prinese „Omladina“ jeseni.

S. Z.

SLOVENSKO UČITELJSTVO.

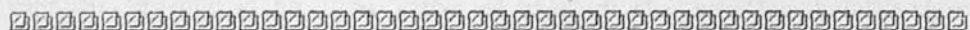
V binkoštih je imela »Zaveza« v Trstu svoje 23. glavno zborovanje. Vsled volilnega boja je slovenska javnost precej prezrla to zborovanje, kar je razumljivo, a ne povsem pravo. Ker v Trstu so položili učitelji nove čvrste temelje svoji organizaciji in s tem tudi napredku sploh. V času, ko se naravnost turško ravna z učitelji, ko so izpostavljeni vsemu terorizmu, brez zaščite, zasluži njihovo delo več priznanja, a tudi več podpore. Neklerikalni učitelji branijo danes značajnost, oni so pa tudi zaščitniki dobre šole Slabi izpiti pri vzprejemanju novih dijakov na učiteljskiču kažejo, da se boljši material le nerad, često se sploh ne oglašajo na učiteljskiču. Le redko so sejani danes oni, ki hočejo biti samo vsled ljubezni do stanu učitelji, nezdravost razmer mora ubiti vse veselje. Danes se smatra učiteljski poklic samo za zadnji izhod in ne more se niti misliti, da bi šel v teh časih kdo z gimnazijsko ali realsko maturo k učiteljstvu, kot se je pred leti še godilo. Predizobrazba učiteljskičnikov rapidno pada, pada tudi njihova notranja sila in še to se skuša ubiti, da bi bilo več učiteljev kakor Ravnihar, Jaklič, ki glasujejo proti zboljšanju učiteljskih plač, ki pljujejo v lastno stanovsko čast, da bi bilo več Jegličev in drugih sličnih možakarjev, vrednih klerikalne stranke. Če se je učiteljstvo ločilo na dva tabora, ni to v današnjih razmerah nobena nesreča, ker dobro je, da se ve, kdo je zanesljiv in kdo časten, kdo pa je brezčasten in kdo tudi ta očitek prenese. Nevarnost je le, da se nam uniči šolstvo, in prvi znaki so že tu, Dobro šolstvo je odvisno od dobrih učiteljev, pri nas pa je učiteljski naraščaj vedno slabši. Če tu ne pride hitra in zadostna pomoč, bo posledica stalno padanje dobrih učiteljev in končna popolna izguba. Šola bo pa šla z naglico navzdol in mi zgubimo tempo, v katerem hitimo sedaj h kulturi in pridemo v krizo, ki bo več ko navadna kriza.

Vsako leto se shajajo na Dunaju pedagogi in zborujejo, kako bi se dvignilo učiteljskiču in s tem sploh učiteljski stan. Sklepajo se resolucije, ki pa nimajo družega vspeha, kot da se ljudje zgovore in opravijo svojo neprijetno dolžnost. Zdravilo ni težko povedati, samo volje je treba, zadostiti učiteljskim potrebam. Skrb naj imajo zato, da ne bo učiteljski stan zadnja rešitev za marsikoga, ampak, da bo ta stan razpolagal s toliko dobrotami, da se bo lahko vsakdo z veseljem gibal v njem. Kruha in malo več samostojnosti, prostosti, pa se kmalu napolnijo učiteljskiču tudi z najboljšim materialom. A pri nas naglašajo stranka, ki »ima ves narod za seboj« svoj bojkot in svojo »pogine naj pes!« nad vsakim samostojnim. Nam pa se uničuje s tem temelj našega napredka — šola.

Naše šolstvo je nevarno ogroženo in pogled v bližnjo prihodnost ni nikakor razveseljiv. Upamo pa lahko, da se že enkrat zbistri pogled, ker že danes je nad 2000 učiteljev in učiteljic, ki se hočejo boriti za svoj obstoj in za svoje ideale. Upamo pa tem lažje na uspeh, ker je že dala ta četa

osnovo svoji organizaciji in s tem stopila na prvo stopnjo bodočega uspeha, ker je utrdila sebe z lastnimi sredstvi. In to je pomen tržaškega zborovanja,

Zavedati pa se mora tudi naša napredna javnost, kakšen pomen ima učiteljstvo za narod in tudi za njo samo. Zato ga mora učiteljstvo podpirati tudi dejansko. Najmanj, kar lahko stori, je to, da čita in se naroča na učiteljske časopise in jih potem tudi pravočasno plača. »Zvonček« bi moral imeti vsak slovenski otrok na razpolago, »Domače ognjišče« ne bi smelo manjkati v nobeni hiši in »Učiteljski tovariš« ter »Popotnik« bi morala biti inteligentu znan tovariš, ne pa popotnik, ki mnogokrat zaman trka na njegova vrata. A tudi duševno bi moral bolj podpirati inteligent učiteljska glasila in pridružiti bi moral učiteljskim izkušnjam še svoje znanje. Tudi samo bo učiteljstvo izvojevalo svoj boj častno in uspešno, ali trikrat lepši in popolnejši bo preporod našega javnega življenja, če korakajo vse naše enote kulturnih ljudi skupno in sporazumno naprej. Naj bi bilo letošnje glavno zborovanje začetek velikega gibanja, ki bo v čast bojevnikom in v prosep naroda. V tem imenu pozdravljamo učiteljstvo in na njegovi križevi poti mu bomo vedno zvesti in vedno pripravljeni sobojevniki.

JOŽA JELENC :

„KLUB SLOVENSkih TEHTNIKOV V PRAGI“.

Celih petdeset let je poteklo, kar so ustanovili v Pragi visoko tehniško šolo, pa slovenski tehnik ji ni prestopil praga. Tisto bore številce tedanjih slovenskih tehnikov je zajemalo svojo izobrazbo na Dunaju. Je to navidez morda malo čudno; saj so že v prvi polovici preteklega stoletja tako lepo pritrkavali na zvončke medsebojnega slovanskega bratstva, tako lepo je bilo slišati, od Urala do Triglava čuva narod majka Slava, slovenski visokošolec pa le ni šel med svoje brate. Študiral je marveč po nemških mestih.

Šele okoli leta 64 se je vpisal prvi Slovenec na češko tehniko in postal inženir. Bil je to mož plemenitega srca in odprte roke, veliki dobrotnik praške slovenske mladine in vneti podpornik našega kluba, pokojni nadinženir Tomšič. Ta je tukaj študiral in absolviral. Ko je končal svoje študije, zopet ni prišel dolgo, dolgo vrsto let Slovenec študirat na praško tehniko.

Prišla je gromovita doba ljudskih taborov, ko je do neba pluskala narodna oduševljenost, ko se je vsepovsod po naši domovini oznanjalo bratstvo in slovanska vzajemnost. Naravno bi bilo, da bi poslal naš narod svojo mladino v češki narod, in to tembolj, ker že takrat niso bile praške visoke šole najslabše v Avstriji in je že takrat bila češka industrija, obrt in trgovina imeniten kažipot v svetlejšo prihodnost.

Šele v zadnjih letih preteklega stoletja so prišli slovenski tehniki zopet v Prago. Od takrat njih število sicer počasi, pa stalno narašča. Z narašča-

jočim številom slovenskih tehnikov pa se je zbudila potreba strokovne organizacije, ognjišča, okoli katerega bi se zbirali slovenski tehniki. Vezi je bilo treba, ki bi jih sklenila v skupnost, v celoto.

Misel, ustanoviti tehnični klub, je rastle, vzpodbadana od potrebe, dokler ni leta 1902. dozorela v sad.

Dne 12. novembra 1902. so se zbrali tehniki, ki so bili obenem tudi vsi člani Ilirije, v kavarni Karla IV., da osnujejo v področju Ilirije svoj tehnični klub.

Na ustanovnem občnem zboru tehničnega kluba slovenskega akadem. društva Ilirije — tako so ga oficielno krstili — je bilo zbranih 8 tehnikov.

Na tem zboru so določili administrativne stvari in določili smer delodelovanja: prirejati strokovna in popularna predavanja, prirejati eskursije v tukajšnje tovarne, propagirati med ljudstvom smisel za tehniko.

Reči se mora, da so bili člani klubov na svojem mestu. Klub je živahno živel in se razvijal. V drugem letu svojega obstanka se je živo poprijel zbiranja slovenske tehnične terminologije. Stopil je bl v zvezo z raznimi veljaki v domovini in s »Slovensko Matico«, ki je začela zbirati snov za tehnični slovar. Kakor mravlje marljivi so zbirali in stikali po knjigah za slovenskimi izrazi. K temu delu so navezali tudi slovenske delavce, ki so jim zvesto pomagali. Uspeh tega truda je bil, da so izročili »Matici Slovenski« lepo zbirko slovenskih terminov.

V tem času pa se je porodila tudi misel, izdajati pri kakem slovenskem dnevniku mesečno tehnično prilogo. S tem bi potegnili k sodelovanju pri zbiranju slovenskih tehničnih izrazov vso slovensko javnost. Obrnili so se najprej glede priloge na »Slovenski Narod«, ki pa je po dolgem molčanju nazadnje odgovoril, da je misel izdajati tehnično prilogo zelo lepa in pozdrava vredna, da pa zanjo v listu nimajo prostora, ker negujejo izključno le politiko.

To je bilo delaželjnim tehnikom grenko razočaranje, vendar so snovali dalje. Obrnili so se na tržaško »Edinost«, ki je enako pozdravila idejo, izpeljati se je pa ni drznila.

In kakor so v domovini z mrzlo vodo polivali vsako misel glede tehničnega lista, pogasiti je vendar niso mogli. Vstrajnost, še bolje bi rekel trma praških slovenskih tehnikov se ni sklonila. Zanimivo je čitati zapisnike klub. sej od tistega časa, kako so se ubadali najti pravi način, ki bi omogočil izdajanje tehničnega glasila. Da so pri tem tudi padle pikre opazke na našo javnost, posebno pa na slovenske inženirje, ki so se proti projektu obnašali skrajno apatično, mi ni treba dostavljati.

Klub se je tudi pečal s sklicanjem shoda slovenskih tehnikov in inženirjev v Ljubljani. Pa tudi ta misel je padla na nerodovitna tla. Povsod so bile ovire; a od tam, kjer bi morala biti podpora največja, so padala pod noge najtežja polena.

Dne 24. svečana-1905. je predlagal Jekovec v klubovi seji, naj začne klub izdajati tehnično glasilo na svojo roko.

Bil je to drzen, nezaslišan predlog. Desetorica revnih tehnikov naj izdaja tehnično glasilo, ki ne zahteva le duševnega, marveč tudi gmotnega kapitala, pomoč iz domovine ni bilo niti misliti!

In vendar je beseda meso postala.

List je izšel v 15.000 izvodih, kot brezplačna priloga osmerim slovenskim listom. Na »Klubovo« prošnjo je prevzel uredništvo lista prof. Hraský, upravništvo pa prof. Germ.

V tem času pa je prišlo v Prago nekaj tehnikov, ki niso vstopili v »Ilirijo«. Zbog tega pa tudi niso mogli biti člani tehničnega kluba. V klubu sta nastali dve struji, ena za osamosvojitve, druga pa za status quo.

Oni, ki so hoteli da naj »Klub« ostane v »Iliriji«, so navajali razloge, češ, da v slučaju ločitve pripade knjižnica, blagajna in vse drugo premoženje Iliriji.

Druga stranka pa je menila, da ni nikakor dobro da bi bili sedaj, ko mislijo izdajati tehnično glasilo, odvisni od »Ilirije«, odvisnost pa samo ovira. Zlasti pa, ker mora ločitev itak nastati, ker je v Pragi vedno več tehnikov, ki niso člani »Ilirije«. Dne 5. aprila 1905. je bil stavljen predlog za ločitev »Kluba« od »Ilirije«, ki pa je propadel s 3 proti 4 glasovi.

Toda že tri dni pozneje so po izrednem občnem zboru »Ilirije« naznanili vsi člani »Kluba« svoj izstop iz njega in storili sklep, da ustanove samostojen klub slovenskih tehnikov v Pragi.

Šli so takoj na delo. Vložili so pravila, ki so bila po nekaterih nevažnih spremembah potrjena.

In tako je bil ustanovljen pred petimi leti, dne 18. oktobra 1905. »Klub slovenskih tehnikov v Pragi.«

Te spremembe niso imele na list nikakega vpliva. Izšla je prva številka »Slovenskega Tehnika«, in čudo nad čudo je bilo, da je bila proficitna. Vse stroške so pokrili inserati praških tvrdk. Toda kar je bilo dodeljeno prvi številki, to so pogrešale naslednje. Deficit je začel kazati svoje bridke zobe od dne do dne huje. Domovina ni podprla lista niti gmotno niti duševno. Še več! Dnevnik, ki ni samo ugleden in napreden, marveč tudi v denarnem oziru ne stoji na ilovici, ni hotel plačati niti poštnine za dopošiljanje »Slovenskega Tehnika«! O naših inženirjih niti ne govorim. Bilo je sicer par izjem; večina pa je bila hladna, ni pomagala, ni podpirala. Študentje sami so pisali za list; sami so se ubadali za denarjem.

Nima zgodovina vsakega društva enako slavnega poglavja: člani so pozabili nase, vso silo in ves čas so dali listu.

Izšlo je enajst števil. Je to enajst častnih spomenikov imponujoče dijaške požrtvovalnosti, je to obenem tudi enajst sramotnih stebrov naše imenitne inteligence.

Končno je moral list prenehati izhajati. Od tedaj živi »Klub« tiho življenje in si utrjuje notranji organizem. Prireja predavanja, glavno pažnjo pa posveča svoji strokovni knjižnici, ki raste od leta do leta ter se bavi s proučevanjem in sanacijo dosedajne brezcilnosti slovenskih realcev.

In tukaj začenja preobrat. Nacionalni radikalizem mladočeški in kritična smer, ki je prinašala k nam evropsko gibanje,¹ je začela vplivati na dijaštvo. S srednjih šol je prišel agilen in navdušen naraščaj ter ustanovil list „Časopis českého studentstva“. (1889—93). Namesto razpuščenega „A. Č. S.“ je bila proklamirana za dijaško središče „Slavia“ (ustan. 1869). To novo dijaško gibanje, ki je stopalo paralelno s prerojenim literarnim gibanjem, je razvilo intenzivno in extenzivno delavnost. Prelagali so moderne evropske autorje (v „Izobraževalni biblioteki“), izdajali literarni časopis „Nové proudy“, študirali so socialno vprašanje, propagirali žensko vprašanje, agitirali politično, neizogibaje se niti demonstracijam, ki so često s krvjo končale; na dveh sestankih (na Dunaju in v Pragi) so skušali praktično rešiti vprašanje slovanske vzajemnosti, na katerih so formulirali skupni politični, socialni in kulturni program. To gibanje, začetkom dijaško, se je razširilo med vso mladino, predvsem delavsko in tako ustrašilo vlado, katera je vsled boljše češke politike segla k najsurovejši persekuciji naprednega gibanja, — tako so se sami imenovali —, izmislila si je tajno zaroto „Omladino“ in zaprla 76 mladih ljudi po raznih ječah. Nad Prago je proglasila obsedno stanje in razpustila dijaško središče.

Sedaj pa začenja secesija naprednega gibanja. Vzrastlo je na širjavo zgubilo na notranjost resničnosti in vzbudilo proti sebi brezprogramno opozicijo, ki je sestopala iz površno nacionalnega in antisemitskega dijaštva; ta neodvisna stranka je izdajala 1893. svoj časopis „Časopis studentstva českoslovanského“, pozneje „Studentský Sbornik“², kateri je po raznih premembah in sestajanju končno l. 1908 kot socialno-demokratski list definitivno prenehal, in se vedno bolj približevala realizmu. Napredno gibanje postaja čisto politično in v njem nastajajo programni razpori. V obnovljeni „Slaviji“ (1896) naprednjaki niso bili dolgo najmočnejša stranka. (Po povratku voditeljev naprednjakov je razpadla stranka v radikalno-napredno stranko in mladočeške radikalce, kateri so ostali v svobodomiselni stranki do l. 1899. točasno. Istočasno se je oddelila socialistična stran [napredni socialisti] ter stopila končno k socialni demokraciji, proti kateri se je pod mladočeškim vplivom organiziralo narodno delavstvo (stranka nar. socialcev). Rad. naprednjaki so združili stari narodni program z modernimi potrebami, vsilili svoje nazore ostalim „mladim strankam“ [radikalni in nar. socialni] in ob vsesplošnem vpadku češke politike so stali na najskrajnejšem krilu čeških strank ter se združili z radikalnimi državopravniki v državno-pravno

¹) Ta smer se je imenovala realizem. Spočetka se je omejeval na znanstveno kritiko (rokopisni boj, časopis „Atheneum“), pozneje so si ustanovili realisti svoj tednik „Čas“, ki se je pečal s kritiko narodnega in političnega življenja sploh. Posebne politične formule niso postavili; za izhodišče politike so jim bile dane razmere — akceptiranje centralistične ustave in demokratizem. Po poskusih, združiti se s Staročehi in Mladočehi (v tej stranki je ostal dr. Kramář in Kaizl) so se konstituirali v samostojno stranko, katera se politično ne razlikuje mnogo od Mladočehov, le bolj napredna je in tako se velik del realistov prišteva k Mladočehom. Sicer je pa kot stranko vzdržuje le vplivna oseba, prof. dr. Masaryk.

²) Naprednjaki („Pokrokaři“) so izdajali 1894—96 „Časopis pokrokového studentstva.“

napredno stranko: po izstopu radikalcev (ustanovili so si „Klub mladých“, kateri pa je kmalu prenehal ter izdajali list „Student“ 1897—8), se je napadala „Slavija“ kot nerodoljubna; novi naraščaj je bil „protipokrokařský“; politična energija mladine se je izčrpala v „naprednem gibanju“, nastala je malobrižnost in dijaštvo je padlo v ravno nasproten ekstrem: pod vplivom aristokratske literature in Masarykove kritike je postalo enostransko kritično, popolnoma individualistično in letargično h kolektivnim interesom; v narodnosti vidi nekulturno dedščino prejšnjih časov, barbarstvo. Ko pa so iz „Slavije“ izstopili rad. naprednjaki, so si ustanovili l. 1898. klub „Antonín Čížek“ (tudi soc. demokrati so se združili v „Volné sdružení meznarodní mladeže“¹, tedaj je „Slavia“ prenehala biti središče vsega dijaštva; v njej so ostali le artistično in individualistično navdahnjeni dijaki, kateri so od 1899—1903 izdajali „Studentské směry“ in povdarjali napram političnim strankam nestrancarstvo, a v času, ko so se realisti organizirali v politično stranko (1900 češka ljudska stranka, od l. 1906 češka napredna stranka) so prijadrali v strankarsko ozračje, tako da je naslednica „Stud. směri“, „Studentská revue“ (od 1907) že čisto strankarska. „Slavia“ se je spremenila l. 1903. v družabni klub realistov in dijaštvo v njej združeno je vstopilo v „Jungmanna“, kjer so bili poleg realistov tudi soc. demokrati, anarhisti in pozneje frakcija „Přehledu“ (realistični nezadovoljnejši). Ta doba (zadnja leta devetdeseta in začetek dvajsetega stoletja) je doba apatije, „krize“.

Najmarkantnejše se je pokazala volja to krizo premagati v radikalno napredni skupini. L. 1901. obnovljeni „Časopis pokrokového studentstva“ se je proglasil za dediča „naprednega gibanja“, zastopal je politično aktivteto v smislu politične vzgoje inteligence, začel je ostri profiklerikalni boj in skupno s „Stud. směry“ se je bojeval teoretično za reformo srednje šole v soglasju z učiteljskim naraščajem. Iz te skupine izhaja tudi drugi poskus premagati krizo, poskus stanovskega središča (Unie 1908), kateri pa se je razbil ob nerazumevanju celote.

A že 19. junija 1904. je bilo ustanovljeno novo središče „Svaz československého studentstva“, kateri je, četudi se je zanimal v prvi vrsti za stanovske koristi dijaštva, prispeval mnogo k njegovi daljši politični diferenciaciji, ker pri volitvah v „osrednji odbor“ (polovica članov so delegati društev², polovica je voljena iz plena) izdajajo posamezne skupine svoje kandidatne liste in tako imamo v osrednjem odboru sledečo konstelacijo: na eni strani trdni blok realistov, soc. demokratov (in anarhistov), na drugi strani periodična kooperacija državopravnih naprednjakov z nar. socialisti (kateri se končno abstinirajo od „Svaza“) in z agrarniki. Inicijativo k rednemu organiziranju po političnih strankah dajejo radikalni (državopravni) naprednjaki. L. 1907. so imeli svoj sestanek v Plznu³ in ustanovili

¹ Soc. demokratično dijaštvo je ostalo med dijaštvom vedno v manjšini radi svoje ortodoksije. Tudi razredna monomanija cele stranke in odklanjanje vsake sodelavnosti z „meščanskimi“ strankami ni pridobilo soc. demokraciji popularnosti med dijaštvom.

² Tudi „Adrija“ ima 2 delegata. Op. ured.

³ Poročilo shoda je izšlo l. 1908. z naslovom „Snahy generace“; tudi realisti in Mladočehi so izdali protokole o svojih shodih.

organizacijo. Sledile so jim ostale skupine: agrarci s „Sdružení venkovských akademiků“, realisti (dva shoda) in Mladočehi, kateri so nastopili med dijaštvom šele l. 1909. (od l. 1910 izdajajo svoj list „Snaha“); današnje stanje kaže torej vrhunec razvoja, kateri je vedel k spolitiziranju delavne manjšine, tako da ima vsaka češka politična stranka med dijaštvom programska in organizačno filialko, ni pa opazati čilejšega mišljenjskega življenja. A kažejo se simptomi, ki obljubujejo streznenje iz tega strankarskega političnega življenja. Danes n. pr. ni več takšne razlike med obema skupinama, ki sta dajali dolgo vodilna gesla, med realisti in državopravnimi naprednjaki; asimilirali sta se vzajemno. Ostale nove skupine pa niso prinesle nikakega mišljenjskega osveženja med dijaštvo. Nastaja nekaka nova stagnacija, obetajoč novo prerojenje, novo fazo. Težko je reči, kakšna bode ta faza, ker dijaštvo kaže v celoti malo duševne prožnosti in kulturne receptivnosti.

MASKE IN PROFILI.

IV.

JOSO JURKOVIČ:

GEORGES RODENBACH.

Verlaine, Rodenbach, Huysmans — predstavitelji kulture zahajajočega devetnajstega stoletja — vseh filozofija je izhajala iz mističnega „Mrtvega mesta“, ki ga je opisal Rodenbach. „Opomin k pobožnosti je vel od njega, od zidovja njegovih bolnišnic in samostanov, od njegovih mnogih cerkva, ki klečijo v kamenitih korskih oblačilih...“, tako opisuje Rodenbach „Mrtvo mesto“, nekdanj bogate in sijajne, a zdaj umirajoče Brügge. Simbol je postalo „Mrtvo mesto“ za „fin-de siècle“ generacijo. H koncu je šlo stoletje in že so se kazale nove zarje, novi glasovi so se čuli od daleč, trdi in nepodobni starim. Nietzsche je pridigoval „Umwertung aller Werte“ in se vrgel cinično na vse, kar je veljalo za sveto in nedotakljivo, Darwin je pripravil s svojimi teorijami tla novim življenjskim nazorom, materialistična filozofija se je rogala vsem špekulacijam in metafizičnim znanostim, povsod so se čuli klici, da je stvarnik vsega boj. Rušili so se stari nazori, novi so bili pretrdi, da bi jih bile mogle razumeti duše, ki jim je bila lepota vse. Videle so pač smrt; a niso videle življenja, ki je vstajalo iz grobov. In oči glasnikov te generacije so šle k Brüggam, nekdanj tako slavnim, a zdaj mrtvim, in videle so povsod smrt. Smrt in umiranje je bila vsebina njih del, pa najsi so se godila v Brüggah ali Parizu.

Najbolj tipičen reprezentant te generacije je Georges Rodenbach (1855—1898), prijatelj in součenec Maeterlinckov. Od rojstva bolehen in melanholik, se je bolj nego vsi drugi odtegnil realnemu življenju, njegove misli so se vedno bolj obračale k smrti — in smrt ga je rešila blaznosti.

Kakor pri vseh umetnikih te struje, se da tudi njegov življenjski in umetniški nazor izraziti v treh besedah: pesimizem, vera čuvstva in skrivnostna analogija med dušami in stvarmi. Rodil se je pesimizem iz obupa nad sedanostjo ter strahu in dvoma nad bodočnostjo. Za to se je Rodenbach obrnil h katolicizmu, življenjska parola je postala nekak mistično-estetičen: „Vživaj!“ In stare katedrale, polne tajinstvenega mraku in tihih molitev, so ga vabile v svoje naročje, ga opajale s svojo turobnostjo. To je bilo pri Rodenbachu, pri Verlaineu in pri Huysmansu, ki je šel v samostan. Pri tej duševni dispoziciji in življenjski atmosferi so vzklike tiste tajinstvene analogije, filozofija nezavestnega, barva glasov. „Mrtvi soprogi odgovarja mrtvo mesto“, pravi junak v „Mrtvem mestu“. In v „Polumraku“ nam je pokazal pisatelj črto, kjer se pokažejo takozvane „podstruje“, kjer pove spontana misel prihodnost in se razjasni celo življenje v par minutah. Stvari in dejanja dobivajo simboličen pomen in besede v pesmi ne pomenijo nič, ampak vse je odvisno od čuvstva, ki ga vzbudi v nas ritem pesmi. Zato je razumljivo, da so ljudje, ki so iskali pri pesnikih te struje „idej“, proglasili v svojem nerazumevanju vse kot „dekadenco“ — propad! Veliki umetniki so bili predstavniki te struje, ker niso bili glasniki idej — in če so bili, so bili samo kot kritiki in je imela pri njih umetnost prvo mesto in ni bila pastorka in sredstvo raznih ciljev, ampak njih geslo je bilo: v umetnosti je umetnost prva, l' art pour l' art, vse, kar ni umetniško, ne spada v umetnost!

V.

ALBIN OGRIS:

JORIS KARL HUYSMANS.

Dans l' au delà, tout se touche.
(Huysm: *Là-bas.*)

Joris Karl Huysmans je umrl že pred štirimi leti. Čeprav je njegovo delo obsežno, skrajno zanimivo in mnogo diskutovano, je ostal on slovenskemu dijaštvu dozdej skoraj popolnoma neznan.

Huysmans je stopil v Zola-ovih „Soirées de Médan“ prvič kot pristaš najskrajnejše naturalistične struje pred občinstvo. Prva njegova, že davno pozabljena dela („Sarandos“, „Le drageoir à épices“ itd.) so spisana čisto po naturalističnem receptu z vsemi znanimi vrtilinami in napakami. Po razkolu te na naravoslovnih znanostih sloneče „umetniške cerkve“ je obdržal Huysmans kolikor toliko naturalistično metodo, glede sujetov pa je šel svoja, vsemu ostalemu svetu tuja pota.

Žive patološko vstvarjeni duhovi, ki jim je enakomernost občečloveškega življenja prebanalna in ki živijo ter mislijo v ekstremih in naj so v njih domene že v krvavih satanističnih orgijah, v grotesknih erotičnih absurdnostih ali pa v gotično-mračni mistiki srednjega veka. Njihov svet je svet groze, obupa, norosti, epileptične „terreur religieuse“. To so oni „melanholiki“ svetovne literature, ki jih vsakdo občuduje a nikdo ne ljubi, ki so bolj predmet za raziskave psihiatrov, kriminalistov, patologov itd., za

literarne zgodovinarje pa so tekom časa vedno nerazložljivejše uganke, sfinge ob dolgi poti človeškega razvoja. To je rod Pol-ov, Blake-ov, Březinov, Lautréamontov itd.

Ko je bil Huysmans še oficialen pristaš naturalistične struje, se je spajal že tedaj zamračeni njegov duh v natančnem popisovanju odvratnih in brutalnih scen, bizarnih dogodov in pa nizkih nagonov. Literarno-historični strokovnjaki opozarjajo radi na njegovo flamsko domovino, na flamsko narodno dušo ter na Huysmansove prednike-slikarje ter govoričijo mnogo o dedičnosti in sličnih stvareh. Morda je res nekaj na tem, morda ni. Tozadevne znanstvene teorije novejšega časa se glede tega vzajemno pobijajo.

L. 1884. se je pojavil roman „A rebours“, ki pomenja začetek nove, diametralno nasprotne smeri v duševnem delovanju pisatelja. „A rebours“ je roman najskrajnejše dekadence, visoka pesem razmučenih živcev, disonija najekstremnejših mislij. Ne vem, je li kdo drugi popisal že tako mojstersko misantropični pesimizem modernega neurastenika. Človeka, kakor je Les Esseintes, „junak“ tega romana, si v vsakdanji realnosti niti predstavljati ne moremo. Prerafinirano življenje je temu donnu vseh donnov izmозgalo pamet, pretirana gonja za užitki mu je ubila voljo, on je zaporedoma materialist, veren katolik, pustopašnež in mistik. On pretrpi vse človeške bolesi, je najpomilovalnejši bedak in najučenejši učenjak obenem; nič se ne more meriti z vse meje presegujočo fizično in moralno izprijenostjo tega najodvratnejšega tipa umeteljne in bolestone velikomestne družbe.

Z „Là - bas“ (1891), drugim svojim romanom, hodi Huysmans že po stezah srednjeveškega misticizma in satanizma. Motil bi se pa, kdor bi hotel najti misticizem Ruysbroeckov, Eckhardov, Taulerjev; mistika francoskega romanciera je zgolj zunanja mistika, s skrbjo in trdom nakopičen material, težke misli brez poglobljene intimnosti. To je artistna „flânerie“ med zgodovinskimi reminiscencami, diletantsko zgodovinopisje.

Kajpak da Huysmansovi romani niso romani v umetniškem pomenu besede, temveč zbirke raznovrstnih monografičnih člankov o zgodovini, arhitekturi, dogmatiki, liturgiki itd. zvezanih med seboj zgolj površno s stereotipnimi osebami. Dolge disertacije o cerkveni simboliki se menjajo z dolgim popisovanjem nečloveških grozovitostij, kakor so one povestnega Gilles de Raisa in s podrobnim popisovanjem črnih maš, eksorcizmov, inkubov, ostudnih obredov itd. itd.

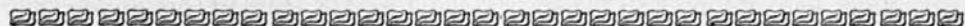
Ona duševna zbehanost, ki je privedla v devetdesetih letih nekaj slovečih francoskih nevernikov v katoliško cerkev nazaj, je napravila tudi iz Huysmansa „vernega“ katolika. Je li bilo to njegovo versko prepričanje res tako iskreno in spreobrnitev tako popolna, o tem se da dvomiti, čeprav se je naselil v samostanu in tam kot zaobljubljenec umrl. Njegovo katoličanstvo se ceni med ortodoksnimi katoliki kakor se je cenilo katoličanstvo Verlainovo, ki je pisal mistično-pobožne pesmi zbirke „Sagesse“ obenem pa „Parallèlement“, knjigo, ki se je nihče ni upal brati na javnem. Huysmans je hotel uteči oni „bourgeoisie de l' ame“, ki mu jo je omrazil njegov milieu, toda naturalistična šola je postala zanj nekak magičen krog, preko kate-

rega se ni mogel povspeti. Roman „En route“ (1894) pomenja prvo etapo na poti k edino zveličavni cerkvi. Huysmans se je izkazal mojstra tudi v miniaturnem analizovanju verskih kriz poedinca, njegovih dvomov, simpatičnih in odvratnih trenutkov samomučenja.

Romani „La Cathedrale“, „Pages catholiques“, „Les Foules de Lourdes“ in „L' Oblat“ so pravzaprav težke znanstvene razprave o vseh mogočih panogah katoliškega bogoslužja. „Les Foules de Lourdes“ so nekak odgovor na Zola-ov roman „Lourdes“ in zagovor čudežev, ki se gode baje bog ve zakaj nalašč v našem stoletju v tem še pred enim stoletjem najobskurnejšem kotu Francije. Prepodrobno popisovanje vse gnusne bede, ki se steka v Lourdes, katoliško Mekko obupanih in ponižanih, je temu spisu posebno na škodo. Zadnji njegovi romani pomenjajo razne etape o verski njegovi krizi, svedočijo o neizmerni autorjevi učenosti, pa ne zaznamujejo nikakor novih umetniških ciljev, razsežnejših idejnih perspektiv.

Naj si že bodo nevrline Huysmansovega talenta še tolike, on je vendar zraven Bourgeta prvi analizador moderne psihe, glasnik na preveliki intelektualnosti bolehajočih ljudij, glasnik zdravejšega individualnejšega življenja.

Kdor išče v čtivu zabave, umetniške lahkote ali tolažbe, Huysmansovih romanov ne bo čital, kakor tudi tisti ne, ki čita radi tega, da čita. Čitanje njegovih romanov zahteva mnogo potrpežljivosti, dosti premišljevanja in zelo mnogo listanja po strokovnjaških slovarjih za najrazličnejše vede.

DR. EMIL RASMUSSEN, Kopenhagen :

MODERNI TIPI KRISTUSA.¹

Hvala Bogu : bogovi še žive! Toda v Nemčiji ne po božji milosti — zmerjajo jih z »Norci v Kristusu.«² Pa zelo po krivici. Bogovi vseh dob in narodov so si podobni — dokler žive na zemlji — kakor vodne kaplje. Na vsak način so si bratje in spadajo v eno družino in pod en tip.

Te misli je bil najbrže tudi Gerhart Hauptmann, kot drugi pred njim in ž njim. Samo opogumil se ni toliko, da bi odkrito to povedal. Žalibog ni poznal menda svojega junaka tudi osebno. Mesto tega je na svoj način modernizoval mitičnega junaka. V znanstvenem smislu si je stavil svojo nalogo že v naprej napačno in vsled tega tudi ne more vstvariti nič celotnega v literarnem oziru.

O resničnih norcih v Kristusu, kot se ti kažejo v vseh dobah in kakor še danes hodijo po zemlji, hočem nekaj povedati. Sam sem poznal tri, ki še žive, poleg njih še rodbino, občino in vse apostole četrtega, ki sedaj hodi po svojih nebesih.

¹ „Dokumente des Fortschrittes“, št. 6, 1911.

² Najnovejše delo Gerharta Hauptmanna.

Pred šestimi leti me je obiskal mlad mož v Kopenhagenu in me poprosil, naj mu preberem njegov manuskript. V tem spisu je razkril svoje lastno bigamično razmerje. Iznašel je nov ekonomičen sistem brez denarja. Vedel je natančno navesti, kako se ustvarjajo dečki — mesto deklic. Predvsem je pa sovražil krščanstvo. »Evangelij obsenči zemljo kakor velikanska smrdljiva in trohljiva goba.« Čez leto dni mi prinese nov rokopis: »Proti cilju«. Pisatelj knjige je »Prihajajoči.« »Kdo je to ‚prihajajoči‘?« ga vprašam. Odgovori mi: »Jaz, Jezus Kristus.« Knjiga je pozneje izšla v velikanski izdaji in poslala naj bi se vsem evropskim državam.

Gospod G. H. govori drugače zelo pametno o vsakdanjih rečeh, je srečno poročen in oskrbuje svojo tiskarno kot vsak navaden zemljan. Oblači se vedno zelo odlično: nosi cilinder in dolgo sivo suknjo. Nezaupljiv je in ošaben. Noče pa, da bi imel kdaj halucinacije. Tipično je pri njem popolno spremenjenje njegovih »fiksni« idej kot tudi skrb, s katero zaenkrat prikriva svojo Kristus-misijo. Samo jaz, njegova žena, ki v njega veruje, in nekaj drugih poznamo njegov stvor domišljije.

V Münchenu pozna vsak otrok krasno Kristusovo postavo G. Gräserja. Čeprav se oblači enako Kristusu, se vendar ne izdaja za Kristusa. In vendar spada v družino bogov in reformatorjev in morda pride še čas, ko se smatra za Kristusa. Že sedaj meni, »kar je bil Kristus, to lahko postane vsak človek«. Bil je umetni rokodelec, slikar, kipar, toda ne dela rad. Samo strastno pesnikuje. Vso noč presedi in vstvarja svoje kratke jedrnate pregovore, zelo vplivan po Waltu Whitmanu. Njegov oče je bil zdravnik na Sedmograškem; njegov brat pripada naselbini naravnih ljudi v Askoni. On sam je veliko let vagabundiral od kraja do kraja. Pred dvema letoma se je oženil. Smatra se apostolom edinega pravega načina življenja, govori tudi zelo pametno in včasih izreče celo zelo globoke besede. Sovraži moderni kult razuma, mrzlo razbito kulturno življenje naše dobe. Propoveduje priprostost, harmonijo, koncentracijo, čustvenost. Svet se giblje skozi tri stadije: »Omejenost, zamejenost in omejitev.« Še boljše se glasi v njegovem paranoičnem individualnem jeziku: Urun, Zwin, Nuruns. Mi živimo še v »Zwin« stadiju; Gräser nas pa popelje v Kanaan »Nuruns«. Sedaj je okoli 33 let star, mehak, dober, simpatičen mož. »Živi kakor svetnik«, mi je rekla njegova žena, ki ga najboljšo pozna. Oblasti so reveža vedno preganjale. Vendar je upati, da ga spoznajo polagoma vsaj v toliko, da ne bodo zagrešene, a vendar plemenite duše po nepotrebem še dalje šikanirali.

Tipičnejši, toda ne tako simpatičen je Gustav Nagel, katerega sem videl pred mnogimi leti v Rimu. Dalje znani slikar Diefenbach, ki je vplival celo vrsto let na Fidusa. Tako tudi Josua Klein, ki je ustanovil v Ampten-u celo občino. Klein je že »več ko Kristus«.

Leta 1889. je umrl »abruški Kristus«, katoliški duhovnik z imenom Oreste de Amicis, katerega je ovekovečil d'Annunzio v svojem romanu »Triumf smrti«. Imel je 12 moških apostolov in veliko ženskih. Babjeverno ljudstvo ga je oboževalo. Vzbuja je mrtve in našel zakopane zaklade.

Dirjajoči vlak je enkrat ustavil — kar mu radi verjamemo, posebno če poznamo laško oglje. Njegov značaj je bil perverzen in neprijeten. Slika, kot jo podaja d' Annunzio, je povsem napačno, lepo slikanje.

Izmed velikega števila Kristusovih tipov v zadnji polovici 19. stoletja so trije posebno važni in slavni: David Lazzarretti, Guillaume Monod in Antonio Conselheiro.

David Lazzarretti,¹ rojen l. 1834., je bil voznik v Arcidosso v Amiata pogorju v južni Toskani. Že v 14. letu je imel halucinacije in pozneje je slišal često glas nekega mističnega meniha, katerega je imel za sv. Petra. Po prijaznem sprejemu pri papežu l. 1868. se je odtegnil svetu in je živel več mesecev v vlažni jami pri Scandriglia v Sabinskem pogorju, kjer je imel veliko vizij in kjer je napisal temne prerokbe. Ko se je vrnil v Arcidosso, so ga najprvo uveljavili duhovniki. Pozneje je postal hud nasprotnik duhovnikov in je ustanovil celo komunistično občino. Imel je bogate podpornike. Med njegovimi privrženci se nahajajo duhovniki in celo en škof. Pol leta je prebil v Grande Chartreuse pri Grenobleu, kjer se je njegov sistem domišljije dalje izdelal. Najprvo je bil mnenja, da je on »gran Monarca«, o katerem so govorile nekatere zelo razširjene prerokbe. Pozneje pa je bil sv. Duh. Nazadnje pa Kristus-sodnik. Tudi on je dolgo prikrival svojo Kristusovo misijo. Končno pa je bilo na tisoče kmetov popolnoma pod njegovim vplivom. Sezidal je cerkev in samostan vrh visoke gore. Duhovniki so ga sovražili in se ga odslej tudi bali. Naščuvali so vlado proti njemu in ko je l. 1878. s svojimi privrženci fantastično oblečen korakal — kdo ve kam? ga orožniki ustrelje, umre pogumno kot junak. Vse njegovo življenje je bilo asketično, požrtvovalno in brez madeža. Kmetje verujejo še danes kljub vsem preganjanjem, da je on Mesias. Duhovnik Filippo Imperinzi je sedaj duševni oče občine. Nazivajo se »i Giurisdavidici«. Imperiuuzzi se smatra za »il papa angelico« — zanimiv slučaj sugestivne paranoie ali »folie à deuff.«

Antonio Conselheiro² je dokaz, kako zelo malo skupnosti imajo misli o bogovih z moralo in šegami. Kakor pravadni preroki, kakor Elija n. pr ali kakor v naši dobi Mahdi, ni ta surovi Braziljanec prav nič natančen če umori enega ali več ljudi. Po usmrtni svoje žene in matere roma po zemlji s svojimi dvanajstimi apostoli. Tisoče kmetov veruje v morilca žene in matere, ki se da oboževati kakor Kristus. Kakor Lazzarretti, propoveduje komunizem in ustvarja božje kraljestvo na zemlji. Končno pozivlja k uporabi proti vladi, ki pošlje brezuspešno proti njemu in njegovim privržencem 1500 mož redne armade. Pol armade morajo mobilizirati, da se bore z norim bogom. Toda še ubeži. Ali v zadnji bitki se da usmrtiti. S svojimi ekstazami, halucinacijami, s svojim domišljavim sistemom je kakor Lazzarretti in drugi tipi Kristusa popolnoma tipičen verski paranoik.

¹ Emil Rasmussen: Ein Christus von unseren Tagen. Leipzig 1905. Zeitler Verl. Giacomo Barzellotti: Monte Amiata e il suo profeta. Milano 1910.

² Nina Rodrigues: Epidémie de folie religieuse au Brésil. Annales médico-psychologiques, mars 1898.

Poučljiv in čuden je predvsem Guillaume Monod¹ (1800—1896). Njegov oče je bil reformiran propovednik v Kopenhagenu, njegov brat slavni teolog. Tudi Guillaume je študiral teologijo v Genfu in je deloval okoli 36 let kot pridigar v reformirani cerkvi, najprej v Saint Quentin, nazadnje v Parizu. V letu 1832. je preстал krizo, v kateri je trpel na megalomaniji in si domišljeval, da je preganjan. Bil je potem štiri leta zaprt. Imel je halucinacije in ekstaze. Resno se je poskusil kastrirati. Svoja pisma je podpisoval: Jezus Kristus. Da bi postal prost, je krivo tajil svoje mesijstvo in ne da bi opustil svoje tajne nore ideje, je deloval dolgo nemoten v službi cerkve. Šele l. 1872. ni mogel več molčati. Imel je dovolj časa, da je sezidal nov teologičen sistem in branil svoj novi nauk s tako logično energijo, ki jo moremo samo občudovati. Prišel je, da uresniči na zemlji božje kraljestvo. Prišel je, da spreobrne obsojene in jih reši. Njegov nauk je mil in lep. Noče niti tajiti, da je bil blazen. Toda, ali morete dokazati, da ne more Bog pripustiti, da je njegov sin navidezno blazen? In kaj pa je bil on v očeh onih, ki, ne da bi ga imeli za sleparja, niso verovali vanj, ko je visel na križu, družega kot blazen? Svoje halucinacije smatra za resnične, prava božja razodetja in je popolnoma pravilnega mnenja, da oni, ki taje, da je iz njega govoril Bog, nimajo nobene garancije, da je govoril Bog iz prorokov in iz Jezusa. Monod je bil zelo zgovoren pridigar, bogat v prispodobah in točen v svojih spisih. Tudi je imel zelo razvit dar sugestije. Bil je dvakrat poročen, a brez otrok. Obe njegovi ženi sta verovali vanj. Njegovo življenje je bilo brez madeža in prosto kritike. Par sto učencev je verovalo v njegovo mesijstvo. Med temi se je nahajalo v celem osem katoliških in protestantskih duhovnikov, advokati in drugi izobraženi ljudje. Po letu 1875. začno sugerirani učenci prorokovati: trideset prorokovalcev in prorokovalk je oznanjevalo voljo božjo ter nam nudilo lepo priliko natančnejše spoznati oblike proroštva. Tu vidimo, kako se čuti polagoma lastna misel kot volja božja. Po smrti Monod-a živi „nova reformirana cerkev“ dalje v Parizu, Genfu in drugih krajih. Učenci verujejo, da živi Monod dalje v osebi nekega dečka, ki se je rodil kratko po njegovi smrti.

Lazzeretti in Monod nista dosedaj povzročila nobenih številnih sekt. Kot bomo to kmalu spoznali, je to vzrok zunanjih okoliščin. Močna, višja religija obdaja kakor zid reformatorja, kateri jo napada in vendar hoče sam ustvariti religijo. Zato je imel Jezus pri Judih malo privržencev. Mohamed je imel malo učencev med kristjani. Samo oni pridobi mnogo privržencev, kdor najde svež človeški material in kdor ne zahteva veliko.

Ewan Roberts, oče zadnjega Revival i Wales (1904—1905) je imel ravnotako halucinacije, bil ravnotako degeneriran kot njega brati v Kristusu. Dal se je pa voditi in izrabljati od duhovnikov. Tako je mogel „spreobrniti“ v enem letu stotisoče.

V Benares-u živi še Mirza Ghulam in se ima — potem ko je našel pravi grob Kristusa! — za božjega sina. In tu veruje že 80.000 privržencev. Ali je vsled tega manj nor kot Lazzeretti?

¹ Revault d'Allonnes. Psychologie d'une religion, Guillaume Monod. Paris. Alcan. 1908.

Če ima kristijan versko paranoio, tedaj se ima za Kristusa; Jud misel, da je Mesias kot Zewi in sto drugih; Mohamedanec pa postane ali navadni Marabu ali pa Mahdi. Tip pa si ostane enak v vseh glavnih potezah, predvsem se nahaja pri vseh skoraj v isti obliki egoizem, megalomanija in strast, vse reformirati.

Dne 22. junija 1885. je umrl veliki Mahdi Mohamed Ahmed, potem ko je ustanovil milijonsko kraljestvo. Poveljeval je vojstvom, močnim do 200.000 mož. Častili so ga kot boga. Njegova megalomanija nima mej. Ljubosumen ne dopusti češčenja Mohameda. Vsak mož, ki se drzne trditi, da je Allah večji od Mahdija, je obsojen. Dela čudeže. Obljubi, da bo razdelil Nil. Svojo pot začne kot haluciniran asket; umre vsled blazne orientalske razkošnosti kot požrešnik in lenuh. Je živalsko krut. Če je bil kateri mož do mrtvega tepen, tedaj se še njegovo truplo posebej bije. Moralično se zelo razlikuje od Monoda ali Lazerettija. Toda to ne pride v poštev. Megalomanija je ista. Vsi spadajo v isti oddelek norišnice.

Poučljiva je tudi zgodovina bâbizma. Perzijanec Ali Mohamed nastopi kot Mahdi-Bâb, naziva se „vrata“ — in reformira po najboljših norih receptih, je tudi usmrčen, kot veliko njegovih duševnih bratov. Po njegovi smrti (1850) se izrečeta dva brata izmed njegovih preganjanih učencev, Baha-Ullah in Sobhi-Ezel, za bogove, pišeta svete knjige, prorokujeta in delata propagando. L. 1892. umre Baha in njegova sina se izrečeta za božja sina. Večina učencev se pridruži najstarejšemu. Abdul Baha, ki še živi v Akki v Siriji, uči, prorokuje, piše knjige, reformira svojo svetovno religijo; sem in tja se čuje tudi o čudežih. Poznam osebno eno njegovih apostolic, Madame d' Auge d' Astre, ki jo je na čudovit način ozdravil. Bâb je bil sigurno duševno bolan. Z Abdul Bahom je stvar gotovo drugačna. Možno, da gre tu za sugestijo, ki je gotovo enaka sistematičnemu izrodu blaznosti. Na vsak način pa mu je to podedovano. Zanimivo je, kako postane Bâb predhodnik cele dinastije bogov. Tudi drugod v zgodovini vere so igrali taki predhodniki sugestivne vloge!

Od vseh modernih bogov-ljudi je imel za Mahdijem Abdul Baha največ privržencev. Njegov nauk je mešanica sv. pisma in korana, toda lepa, humana in moderna. On je Mahdi, Mohamedan in Kristus zaeno — non plus ultra! Judje, kristijani in mohamedani na vsej zemlji ga obožujejo. 1—2 milijona ljudi — Bahisti trde, da 10—12 milijonov! — veruje v boga Akke. V 20. stoletju!

Hočemo iti še dalje nazaj? V 18. stoletju naletimo na norega ženialnega Emanuela Swedenborga. Znano je, da se je tudi ta halucinirani človek imel za Kristusa. Njegova cerkev živi še vedno dalje in njegovi privrženci znašajo še deset tisoče; vendar so podatki Pelmana — 4 milijoni — zelo pretirani.

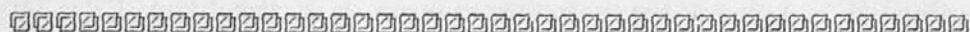
Toda — kdor bi hotel vse tipe Kristusa, Mesije, Mahdija naštet, ta ni nikoli gotov. Stotine imen bi mogel navesti.

Nazadnje se vpraša: kako pa je bilo pravzaprav z Mohamedom Buddho, Zarathustro? Je bila vse to megalomanija, halucinacija, sugestija domišljija?

Kako je bilo s proroki, z Janezom Krstnikom? Kako je bilo s Kristusom samim? Ali niso vsi varali sebe in drugih?

Tudi pred temi vprašanji se ne sme ustaviti moderna verskopsihologična veda.

Literatura. Emil Rasmussen: Jesus. Eine vergleichende psychopathologische Studie. Leipzig 1905 bei Julius Zeitler. De Loosten: Jesus Christus vom Standpunkte des Psychiaters. Eine kritische Studie für Fachleute und gebildete Laien. Bamberg 1905. — J. Baumann: Die Gemütsart Jesu nach jetziger wissenschaftlicher insbesondere jetziger psychologischer Methode erkennbar gemacht. Leipzig 1908. — Dr. Binet-Sanglé: La folie de Jésus. Paris Maloine 1908 ff., B. I.—III. — Pelmun: Psychische Grenzzustände. Bonn 1909. — Weygandt: Die psychischen Epidemien 1907.

I. H. Z.:

HIGIENIČNA RAZSTAVA, DRESDEN, LEIPZIG IN BERLIN.

V Rimu se kosajo kulturni narodi v umetnosti, v Turinu na polju industrije in obrti, v Dresdenu pa so razpostavili bilanco dela za telesni blagor človeštva. Dresdenska higienična razstava je kar najbolj vredna poseta: zasnovana je obširno, z veliko pridnostjo, ukusom in je nad vse zanimiva ter poučna. Priprosti kakor učeni ima tu nakopičenega ogromno materiala, na podlagi katerega more spoznati vse blagodejno delo za krepitev človeškega življenja, kar ga je že dovršila moderna doba in vso pomanjkljivost, ki še čaka izboljšanja. Razstava ima namen vzbuditi resen smisel za telesno kulturo in s tem omejiti nervozno in nesigurno življenje, ki se je rodilo v velikih mestih pod pritiskom dvigajočega se napredka. Beseda »higiena« ne sme biti več le znanstven terminus in privilegij učenih zdravniških glav; njene težnje morajo postati osnovni element vsega življenja: svetloba, zrak in voda naj ustvarjajo boljšo generacijo, kakor živi sedaj. V glavnem se deli razstava na zgodovinski in popularni oddelek. Zgodovinski oddelek pripoveduje o žitju in bitju človeka od prvih početkov, o prirodnem življenju mostarjev, o Asircih, Babiloncih, Židih, o Grkih in Rimljanih, in njih zdravem umevanju telesne kulture, ki jim je pripomoglo do njih življenjske filozofije, o srednjem veku, skratka o narodih sveh delov sveta in vseh dob. V popularnem oddelku je razložen ustroj človeškega telesa in njega ohrana. Ves človeški organizem, njega razvoj in funkcije je krasno znazornjen potom slik, tabel, modelov, preparatov in aparatov. S pomočjo mikroskopov je mogoče gledalcu prodreti v skrivnosti najminimalnejših detajlov. — Človeška hrana in nje sestavine je enako velezanimiv predmet. Pri obleki je pa premalo poudarjena škodljivost korseta. V pobijanje tega škodljivca za garancijo, pačitelja ženskega telesa in povzročevalca večine ženskih bolezni je izpostavljenih le par modelov v stranskem pododelku in večina še to pregleda. Izmed bolezni so najboljše demonstrirane spolne bolezni z vsemi groznimi posledicami ter

zobne bolezni. Manjka pa zopet enaka demonstracija uničujočega vpliva alkoholizma. V stanovanjskem oddelku je videti težnjo, staviti kar najbolj zdravju odgovarjajoča bivališča: šole, delavnice, privatna kakor javna poslopja, povsod naj imata zračnost in svetloba prvo mesto. — Dalje so obdelane vse panoge športa in njih vpliv na telesni razvoj in okrepitev, higienična oskrba bolnikov, rešilne akcije, higienične naprave v prometu na suhem kakor na vodi, tropične in nalezljive bolezni. Zanimivo je veliko prenesljivo kopališče, ki omogočuje z reguliranjem vodne temperature kopanje na prostem od zgodnje spomladi do kasne jeseni. Grandiozen je prostor s kipi grških teles, vzor in cilj telesne lepote človeka. — Omeniti je treba tudi posebno razstavo nemškega delavskega zavarovanja, z važnimi grafično-statističnimi tabelami ter slikami sanatorijev, zdravilišč, zavarovalnic in tako dalje. Skoro vsi oddelki imajo na razpolago bogate knjižnice.

Lastne paviljone imajo: Brazilijska, Kitajska, Anglija, Francija, Japonska, Italija, Avstrija, Rusija, Švica, Španija, Ogrska in Amsterdam, ki kažejo na svoje delo na higieničnem polju. Povsod je videti vse polno koristnega in novega. Vsak dan se vrše v veliki dvorani poučna predavanja s skioptičnimi slikami.

Glavni paviljoni so stavljeni v moderno štiliziranem antičnem slogu. Bodi da ima stvar svoje vrline, vendar izgledajo vsi ti resnični kot naznačeni stebri, široke ploskve, primitivne fasade kakor igranje: solidna večnost antične resnosti proti par mesečnemu življenju paviljonov na eni strani na drugi pa vsesplošno neharmonujoče obližje upliva na človeka nezadovoljivo. Tudi notranjost je po večini bizarna mešanica vseh dekorativnih slogov od početka sveta sem. Mnogo jih je posrečenih, mnogo tudi ponesrečenih. Nad vse lepo se reprezentira le Francija s svojim delikatnim, renesančnim paviljonom, ki mu ga med drugimi ni para. Avstrijski je sezidan v prijetnem bidermeierskem stilu in ostali tudi večjidel v karakterističnih, narodnih slogih.

Nemčija je na higienično razstavo lahko ponosna, le škoda, da ni prišla še na dan prav vsa gniloba in nezdrave razmere, ki vladajo skrite predvsem v delavskem stanu in ki jih je rodil tehnični napredek s tovarnami in z drugim; škoda tudi, da konstatacija prevladuje nad odpomočjo. — V splošnem je pa razstava vse hvale vredna in gotovo mora zadovoljiti ogled vsakogar.

Saj je že v Dresdenu, v tem prikupnem mestu, kakor jih je malo v strogi Nemčiji in ki že samo na sebi vabi v poset. Dresden je zelo srečen konglomerat živahne aristokratičnosti, skromne meščansko udobnosti preteklih časov in solidnega stremljenja z modernim tokom. Človeku uide spomin na Pariz. Srečna lega najlepših stavb ob Labi, grandiozni »Zwinger«, ki bi ne bil brez Francije in ostale stavbe, cerkve, »Kraljeva akademija umetnosti«, »Dvorno gledališče«, »Novi muzej« vse zvečine v plemeniti francoski in laški renesansi. Tudi popolnoma moderne stavbe se prijetno razlikujejo od onih v Leipzigu in Berlinu. Imajo veliko več solidnosti in pravega razumevanja kakor nepremišljenega samodopadajenja in hlantanja po prvem mestu. Vse kaže, da so vladali in vladajo tu možje, ki jemljejo umetnost zelo resno. Krasna dela hrani »Novi muzej«; dela, ki stoje na onem vrhuncu, kamor jim človek more slediti le z nemim, slepo se vdajajočem in vživajočem občudo-

vanju. Ni mnogo, a izbrano. Rembrandt, Velasquez, Rubens, van Dyk, holandski in flamski mojstri. Muzej ima v posesti tudi privlačno sliko za toliko in toliko nesamostojno uživajočega ljudstva — Rafaelova »Sikstinsko Madonno«. Razstavljena je posebej v mali, zelo nesrečni sobici s slabo razsvetljavo. Klop pred njo je vedno napolnjena z občudovalci. Kaj morejo na nji najti, ki jo diči le prijetna uslužnost galantnega kavalirja in edino ta, samo ta vrлина, ki tirana do viška spretnosti in zastrta s stoletno patino mamljivo zakriva vso svojo praznoto. — Zelo izbran je tudi moderni oddelek, kar je redko dobiti pri današnji ogromni hiperprodukciji umetniškega proletariata. Thoma, Leibl, Puvis de Chavannes, v. Menzel, Böcklin, v. Uhd, Courbet in drugi zdržujejo visoko vrednost moderne zbirke. »Albertinum« vsebuje originalna dela, nebroj odlikov antične skulpture, in nekaj moderne, predvsem francoske. »Johanneum« pa krasno urejeno kraljevo orožarno.

Mirnejši in enakomernejši po svojem notranjem in zunanjem življenju je Leipzig. Mesto očitno diha veletrgovsko ozračje, prepojeno z vztrajno pridnostjo in tradicionalno umerjenostjo. Dasi ima tudi monumentalne stavbe, velike trge, parke, vodomete, do privlačnosti mu vendar manjka živahna temperamentnost, v katero je ogrnjen Dresden. Moderne stavbe, predvsem mestna hiša, kažejo težkopadnost in neročnost, kljub uporabljanju vsakovrstnih motivov, ki naj vstvarijo moderni nemški slog. V umetniškem oziru regira v mestu Max Klinger, ki si skoro ni mogel izbrati za svojo umetnost tipičnejšega bivališča. Klinger je umetnik z veliko potenco in neustalim hrepenenjem, a zastrtim, težkim in iskajočim izrazom; sinteza antične umerjenosti, renesančnega kipenja in modernega izraza: nad njo pa zlobni demon težkomiselnega pripovedovanja. V Leipzigu so videti glavna njegova dela; na univerzi je dvajsetmeterska dekorativna slika, predstavljajoča kraljestvo učenosti, v galeriji so »Modre ure«, v čisto umetniškem oziru eno najlepših del Klingerja, »Beethoven«, pristno Klingerska skulptura velike sile in potnega truda, »Salome«, »Kassandra« in drugo.

Galerija vsebuje veliko Leubachovih del, dela Thome, v. Stucka, Liebermanna, Segantinija, Lavery-a, Kaulbacha, Kuehla, Trübner-ja, Erlerja, Böcklina, Hoffmanna, Kellerja, holandske mojstre itd. Izmed muzejev je velepučen Grassi-jev »Narodopisni muzej« z zbirkami iz vseh delov sveta.

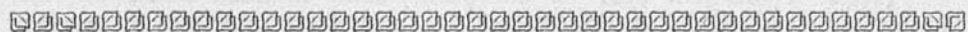
Privlačna točka za Leipzig postaneta v par letih ogromni, menda največji kolodvor na svetu in spomenik na mestu bitke narodov v letu 1813. Spomenik naj bi bil krona obširnemu pokopališču, kjer počiva na tisoče ubitih. Visok ima biti 91 m in dobri dve tretjini sta že dovršeni; do sedaj največji nemški kyffhäuserski spomenik bo torej prekošen za 26 m. Nad piramidalnimi podstavkom se vzdiguje ogromna granitna masa skoro gladkega zdiva z obrovskimi postavami herojev tik pod topim vrhom, z obokanim predorom malo pod sredo višine in bahavim napisom »Bog z nami«. Pred spomenikom je jezero. Plan je izdelal Bruno Schmitz, monumentalno figuraliko pa oskrbi Metzner. Kakor vse kaže, bo temna devetdesetmeterska silhueta na obširni ravnini groteskno spominjala na veliko klanje. Če bo kaj kazilo vtis, bo storil to gotovo kapelni kompleks na južni strani z nerazvitim, topim slogom in kričavimi strehami.

V Leipzigu je dobro stopnjevanje od juga proti severu, predpriprava za Berlin. V Berlin me ni napotilo ničesar drugega kakor »Velika berlinska umetniška razstava« in razstava »Secesije«. Mesto je tako brezizrazno in apatično, da mu je težko najti enako. Celoten karakter ječi pod pritiskom brezprimerne vrivanja z bogatelega parvenüja v vrste starih, solidnih evropskih vrednot, ki so se izkazale in obstale pod zobom časa. »Siegesallee«, »Sieges-äule«, »Krieger-Denkmal«, »National-Denkmal«, »Berolina« — vse prislutno, bahavo postavljeno sračje gnezdo, idejno naneseno iz Francije, Italije in drugod. Brez duha in ljubezni, brez razumevanja in čutenja, vse v znamenju pruske narurne nasilnosti, ki uničuje še tisto dobro stremljenje, ki se skuša izviti usodnim vezem. Že samo cirkuška kričavost vojaštva, božanstvena zavest policije in za vsakim oglom straža! In k temu pristopijo še popolnoma moderne stavbe, nove, nepremišljene in efektne — tako, da bo skoro mogoče pošiljati v Berlin mladino, da bo obvarovana zlega. Nesrečno mesto s svojim bogastvom spačeno zavoljo človeka, ki mu je produciranje vrhunec!

Od umetniške razstave sicer ni bilo veliko pričakovati, kakor od vsake enake razstave ne. In pokazala res ni drugega, kakor strašno plitkost skoro 1000 »umetnikov« v 3000 »umotvorih«. Edino par ekspresionistov (bogve zakaj jim tako pravijo) je pokazalo precej umetniške moči in arhitektonični oddelek se je tudi zdržal nad površino. Sicer sem pa moral preleteti nebrojne dvorane, gnan od nakopičene laži-umetnosti, kakor je že dolgo nisem videl zbrane v tako kompaktni večini. V »Secesiji«, kjer razstavljajo glavni reprezentanti nemške moderne umetnosti, je bil zbran lep kos dobre in celo temperamente slikarije. Pozornost sta si delila predvsem Max Slevogt in Louis Corinth. Max Slevogt z drznimi skicami nezaslišanih barvnih svežosti in Goyove živahnosti, Louis Corinth pa s par odličnimi potreti, s polnim in virtuosnim »Tihožitjem«, ki se postavlja ob stran delom Jordaens-a ter z blestečim polaktom, ki razodeva v Corinthu nemškega Rubensa. Max Liebermann je poslal kompozicijo »Usmiljeni Samaritan«, ki pa kaže neko utrujenost, Emil Alih par prepričevalnih pokrajin in enako Trübner.

Pascin, grozni ilustrator ljudske bede in nizkih instinktov, se v slikah naslanja na najmlajšo umetniško strujo ekspresionistov, započeto na Francoskem, v. Uhde je bil zastopan z malo posmrtno razstavo, W. Rössler, Th. Heine, Baluschek in drugi več ali manj zmožni so skupno pripomogli k uspehu razstave. Izmed inozemcev je razstavil Švicar F. Hodler par sočno kolorističnih osnutkov lastnega mu linearno-monumentalnega značaja; Daumier, Israels, Picasso in Manguin, odlični reprezentant francoskih ekspresionistov so »Secesiji« vrednost primerno zvišali s svojo prisotnostjo.

Za popisovanje berlinskih muzejev, galerij, zbirk itd., kjer je nanešenega ogromno raznoličnega materiala, bi ne zadostoval odmerjeni prostor. Sicer pa ima enak material na ogled vsako večje mesto, ki pa gotovo ne zanima drugega kakor filisterskega popotnika; jaz si berlinskih zbirk nisem ogledoval.

SLOVENSKO DIJAŠTVO.

Narodno-obrambna enketa na Štajerskem. Podravska podružnica „Prosvete“ je sprožila lansko leto misel, prirediti vsako leto narodno-obrambno enketo na Štajerskem. Ista naj bi pokazala pravi narodni položaj in dajala direktivo naši obrambi. Prva enketa, ki se je vršila lani v Mariboru, nas v tem oziru ni zadovoljila. Predvsem nas je presenetilo, da se iste niso udeležili vsaj zastopniki onih korporacij, ki imajo v zakupu narodno delo v Mariboru in okolici. Drugič se je poznalo zlasti dijaškim referatom, da so bili spisani šele z zadnjem hipu z mrzlično naglico. In tako smo slišali večinoma le to, kar smo bili že davno vedeli iz dnevnih časopisov.

Letošnja enketa v Celju naj pokaže globokejše in resnejše umevanje narodno-obrambnega dela. Narodno-obrambni delavec mora imeti jasno pred očmi celi gospodarski razvoj zadnjih desetletij: poznati mora vzroke, čemu smo napredovali, oz. nazadovali, kam gre ta tok, njegov vpliv na kulturno in politično življenje naroda; poznati mora narodovo dušo v vseh njenih variacijah, v čem se razlikuje od nasprotnika, je li močnejša ali slabjša; istotako mora poznati milieu narodnega nasprotnika. Predvsem pa moramo imeti na enketah vedno jasno pred seboj bilanco pretečenega leta: napredek in nazadovanje. A ne sodimo tukaj vzrokov po poročilih dnevnih časopisov. Smešno in često usodepolno je poročilo onih obrambnih delavcev, ki pridejo na mejo za par ur in so jim merodajne izpovedbe tamkajšnjega gostilničarja. Narod moramo poznati v njegovi otroški, mladeniški in moški dobi, v njegovi žalosti in veselju, potem šele moremo iskati leka. In v tem tiči velikanski pomen obrambnih enket, ako jih bode slovenski akademik dovolj resno pojmoval; kmalu bomo našli skupno boli celega naroda in korenine časov, ki ga glojejo.

Narodno obrambne enquete nam ne smejo biti le sport, kot so nam bile druge nar. prireditve, naj bodo tudi manifestacija duševne sile in pravega umevanja narodno-obrambnega dela antiklerikalnega dijaštva na Štajerskem.

V tem znamenju se naj vrši letošnja enketa, ki pa se je naj udeležijo predvsem tudi zastopniki Cirilmetodovih podružnic, narodnega sveta, učiteljstvo in drugi, ki jih to vprašanje tangira!

A. R.

»Slovenski krožek« v Pragi. »Adrija« je priredila v »Klubu čeških slavistov« slovenski krožek, ki ga je vodil tov. Reisman. Istega je obiskovalo 16 dijakov in dijakinj, ki so se učili slovenščine in se seznanili bližje s slovensko kulturo. Ker se je krožek tako vrlo obnesel, ga v bodoče ne smemo opustiti; pač pa bi bilo boljše, prirediti ga znanprej pod okriljem »Svaza«, da bo dostopen tudi drugim dijakom. Tako bomo najlažje seznanjali Čehe s slovenskimi razmerami in tudi mi jih bomo boljše poznali!

Podravska podružnica »Prosvete« je imela pretekli mesec sejo v »Adriji«, na kateri je obravnavala letošnjo obrambno enketo. Sklenila je prirediti za isto dvoje referatov in sicer o Slov. goricah in o Dravski dolini. Sprožila se je tudi misel, združiti z enketo primerno veselico v prid dijaških podpornih društev.

Promocije. Gradec: Doktorjem prava je bil promoviran Miško Jevšek, starešina »Tabora«, Častitamo.

Praga: Doktorjem prav so bili promovirani tt. Leon Brunčko, Ivan Marija Čok, Ivan Kavčič in Joža Pučnik, vsi bivši člani »Adrije«. Ne moremo si kaj, da ne bi posvetili tem štirim tovarišem par besed v spomin — Leon

Brunčko gleda lahko s ponosom na svoje delo na narodno obrambnem polju. Dvignil in utemeljil je to delo do častne višine, zainteresiral s svojimi spisi javnost za obrambno delo in ji dal gradiva ter pokazal način, kako ga naj obdelava. Delal je vedno z ljubeznijo za spopolnitev narodno-radikalnega programa in šteje se med najmarljivejše sotrudnike »Omladine«. Velike hvale je vredno tako pojmovanje pomena dijaškega lista, ki je vendar zrcalo za potenco strujinih pristašev. Preverjeni smo, da nas bo kot doktor enako marljivo podpiral s svojimi treznimi članki. Iskreno mu želimo uspehov v novem življenju in obilo zadovoljnosti v novem stanu. — Ivan Marija Čok je obdarjen z bistrumnostjo tržaškega Slovenca in goreč delavec za napredek tržaškega slovenstva. Marljivo nas je vedno seznanjal v »Adriji« s tržaškimi razmerami, predvsem s političnimi in gospodarskimi, ki jim je izboren poznavalec. Vedno je bil pripravljen razlagati, pojasnjevati in vpeljavati v potrebe podrobnega manjšinskega dela med primorskimi Slovenci. Tovarišu-buditelju bodi izrečeno za vse njegovo delovanje med nami odkrito priznanje. — Jože Pučnik je reprezentant dobe taborjev narodnega radikalizma, navdušen somišljenik, marljiv delavec, bivši urednik »Almanaha« in sedaj voditelj akcije za narodno-radikalno starešinsko organizacijo. Pri izpeljavi težkega načrta mu želimo kar največ uspehov, enako tudi v izvendijaškem življenju. — Ivan Kavčič ima izvršeno svoje delo doma, v rodnem kraju, ki ga je pretresel iz naročja klerikalnega varuštva in določno pokazal, da se napredni misli ni mogoče ustavljati. Sokol, posojilnica in izobraževalno društvo so sad njegovega probujevanja. Tovarišu-Sokolu možat — nazdar!

Vsem štirim, ki so ponos prazkega narodno-radikalnega dijaštva, prisrčno čestitamo!

Eksekutiva. Predsednikom eksekutive je izvoljen na mesto tov. Šemrova tov. Zalokar. Bodi na tem mestu izrečena tov. Šemrovu za njegovo naporno predsedovanje, za vse njegovo delo, ki ga je izvršil v sanacijske svrhe narodno-radikalnega knjižnega podjetja in za uresničenje strujinih ciljev odkrita zahvala. V novem poslovnem letu se je izdelala statistika slovenskega dijaštva, ki bo priobčena v prihodnji številki »Omladine«. Eksekutiva se bavi s pripravami za zaupen informativen sestanek narodno-radikalnega dijaštva, ki je namenjen samo dijakom in ki se naj bi vršil ob priliki dijaških dnevov v mesecu septembru v Ljubljani. Obravnavele se bodo te točke: Organizacija, starešinstvo, narodni radikalci in socialna demokracija.

Predpriprave so že v teku in se tekom teh dni razdele posamezni referati, oziroma koreferati. Natančneje podatke dobe somišljeniki pravočasno potom »Prosvete« in njenih podružnic, kakor tudi v dnevnikih. Koncem julija se vrši v Ljubljani plenarna seja eksekutive.

Akademična podružnica družbe sv. Cirila in Metoda na Dunaju se je ustanovila dne 2. junija. Društvo svobodomiselnih slovenskih akademikov »Sava« je dalo inicijativo in je vodilo pripravljala dela. Udeležba na ustanovnem občnem zboru je bila lepa. Tehnik Ferdo Kranjec je referiral o pripravljanih delih, o namenih in sredstvih nove podružnice. V imenu »Slovenije« je pozdravil rastoče zanimanje za narodno obrambno delo tov. med. Zalokar, obenem pa je razmotrival stališče slovenskega dijaštva do obeh Cirilmetodovih podružnic. (Na Dunaju obstojata v najnovejšem času dve podružnici: izvenakademična in akademična.) Napredni slovenski dijaki na Dunaju bi morali stremeti, da stopajo v čim tesnejše stike z drugimi slovenskimi sloji, ki tvorijo narodno manjšino v nemškem vlemestu. To leži v interesu dijaštva samega in je potrebno za podkrepitev vseh dunajskih Slovencev. Pri tako majhnem številu delavcev je enotna organizacija največjega pomena. S tem, da se dijaštvo nekako kastorno izolira v svoji

posebni podružnici, je delo za skupne cilje otežkočeno. Morda se enkrat pojavi na Dunaju potreba po slovenskem pouku otrok; enotna podružnica bi v tem oziru veliko lažje kaj ukrenila nego ločeni podružnici. Cepljenje narodnih moči in izoliranje visokošolskega dijaštva na Dunaju nista primerni sredstva za narodno-obrambno delo. — Nadalje je tov. Zalokar omenjal, kako se navadno ustanavljajo splošnonarodna društva. Treba je že v pripravljalni odbor pozvati vse faktorje, ki so pri tem udeleženi, da se že tam pretehta vse »pro« in »contra« in dá vsakomur prilika izraziti svoje pomisleke. Malo je, ako je mogoče šele na ustanovnem občnem zboru povdarjati stvari, ki govoré proti ustanovitvi.

V odbor so bili izvoljeni: predsednik cand. iur. Miroslav Senekovič, odborniki cand. ing. Ladislav Bevc, stud. phil. Pavel Brežnik, stud. iur. Pavel Miklavčič, cand. techn. Rasto Urbančič, techn. cult. Rudolf Wisiak.

Jurist Ant. Pavlin je izročil novi podružnici 200 K, nabranih v legitimačijskem odseku »Save«.

»Adrija«. V znamenju preseljevanja se je pričel letni tečaj. Stanovanje v »Akademičnem domu« smo morali opustiti ter si poiskati drugod streho. Dvakrat smo se selili, vsled česar je trpelo društveno življenje, zlasti pa je pritisnilo finančno vprašanje. Ako pregledamo bilanco delovanja v letnem tečaju, kaže zapisnik, da je imelo društvo dva redna občna zbora ter dva izredna. Za delni tečaj je omenjati predvsem delovanje programat. odseka, ki je priredil pet predavanj: tov. Železnikar: O radikalizmu; tov. Pučnik: O starešinskem vprašanju; g. dr. Rostohar: a) »O filozofskih temeljih narodnega radikalizma«; b) »O razmerju struje k raznim političnim strankam na Slovenskem«; tov. Brunčko: »Ali zamore stopiti narodni radikalec v socialno demokracijo?« Manjšinski odsek je imel v celem štiri sestanke. Zabavni odsek je priredil začetkom tečaja nekaj izletov v pražko okolico. Precejšnja število »Adrijanov« se je udeležilo izleta v Plzenj, ob priliki »Slovanske vsestudentske slavnosti«, kjer so sodelovali pri koncertu »Plzenjske slovanske Enote«. Manjša je bila udeležba pri izletu v »Češki raj«, ki ga je priredil »Antonin Čížek«.

Sredi meseca rožnika se je vršil običajni četrtoletniški večer. Na večeru, ki je izpadel nepovoljno, so govorili tov. Jurečko, g. dr. Vošnjak, A. Pučnik, Krivic in Lemež. Vendar bodi ohranjenih nekaj misli s tega večera! Povdarjala se je na eni strani krepka individualna volja, vera v življenje in trdna vera, da je pred nami še razvoj, na drugi strani pa se je slišala beseda »več samokritike!«

Na zadnjem izrednem občnem zboru se je razvila debata o počitniškem delu dijaštva. Povdarjali so se počitniški sestanki, dijaško stanovsko vprašanje in vsled tega delo v smislu »dijak sebi!« ter skupščina »Družbe Cirila in Metoda!«

M. R. L.

Na III. rednem občnem zboru akademičnega društva »Adrija« v Pragi dne 17. rožnika 1911 se je enoglasno sprejeta tale resolucija:

»Občni zbor slov. akad. društva »Adrija« pozivlja »Slov. podporno društvo v Pragi«, da preneha podpirati klerikalne dijake z doneski, ki jih dobi iz rok slov. napredne javnosti, to pa zato, ker slov. klerikalna javnost de facto bojkotira podporno društvo in bojkot javno intenzivno priporoča.«

Prvi starešina akademičnega društva »Adrije« je postal naš manjšinski delavec g. dr. Lev Brunčko s prispevkom 30 K. Pridružil se mu je z enakim prispevkom dr. Ivan Marija Čok. Bodi jima na tem mestu prav prisrčna hvala! Iskrena naša želja je, da bi sledili njenemu zgledu prav kmalu drugi.

SREDNJEŠOLSKI VESTNIK.

100. gledališčna predstava za srednješolce. Pred 12 leti se je osnoval v Pragi gledališčni komite za srednješolce ki ima predvsem moralni, umetniški in vzgojni namen. Dne 17. dec. m. l. so dosegle predstave častno število 100. Komite prireja predavanja o umetnosti, koncerte in vzgojne igre v „Narodnem divadlu“. Iz čistega dobička se dajejo podpore ubogim dijakom za počitniška potovanja in druge dijaške kulturne potrebe.

Predstave se vrše v sobotah popoldne po zelo nizkih cenah. Obiskuje jih tudi dijaštvo z drugih mest. Dijaki prav pridno prodajajo listke, tako da je gledališče skoraj vedno razprodano. S predstavami so skoraj običajno spojena predavanja o delu in pisatelju. Prvič je predaval univ. profesor dr. Groh pri predstavi Sofoklejeve „Antigone“: „Antična drama na modernem odru.

Igrale so se: resne drame (Jirásek, Kolár, Sofoklej, Goethe, Schiller, Hauptmann, Shakespeare itd.), veseloigre (Klicpera, Vrchlický, Svoboda, Gogol, Lessing, Molière, Lope de Vega), dramatične povesti z godbo, opere (Smetana, Dvořak, Čajkovski, Wagner, Rossini), in melodrami; prirejali so se tudi koncerti: Fibich, Smetana itd.

Nehote smo se spomnili, kakšna hrana se nudi v tem oziru našim dijakom v Kranju in Novem mestu: niti nedolžnih diletantskih predstav v „Narodni čitalnici“ se ne smejo udeleževati, le v „posameznih slučajih z dovoljenjem ravnatelja. Kaj ko bi „Slovensko prof. društvo“ to vprašanje kdaj malo pretreslo: storilo bi le svojo sveto dolžnost! Mislimo, da slovenski profesorji niso najmanj krivi, če smatra abiturient gledališče in koncerte le za nedeljsko zabavo.

A. R.

Tovariši abiturienti, ki žele kakšnih informacij glede visokošolskih študij, naj se med počitnicami obračajo na „Prosveto“ in njene podružnice. (Ljubljana, Novo mesto, Idrija, Celje: Narodni dom, Slov. Bistrica: Hotel Austria, Maribor: Narodni dom). Za odgovor je priložiti znamko.

Gimnazijci, ki žele obiskovati tehnične visoke šole, morajo, predno se vpišejo, napraviti sprejemni izpit iz deskriptivne geometrije in risanja. Dan in uro (navadno od 15—20. oktobra) si določi dotični profesor. Skušnja ni težka, pravzaprav je le še navada, vendar osnovni pojmi so potrebni. Iz desk. geometrije: konstrukcija in lastnosti stožcovih prežezov (elipsa, hiperbola, parabola), tangent, glavne konstruktivne naloge iz ortogonalne projekcije (točka, premica, ravnina, najnavadnejša telesa in njih sence pri paralelni osvetljavi) ter nekoliko osnovnih stvari iz kotovane projekcije. Drugi del skušnje: risanje po plastičnih modelih (ornamenti, glave itd.) s svinčnikom ali z ogljem. Kot „formalnost“ je ta skušnja pač premalenkostna, da bi ovirala koga, ki ima voljo, energijo in veselje do tehničnega študija pri vstopu na tehniko. Pač pa je priporočati, da se gimnazijci že od začetka privadijo veliki natančnosti pri deskriptivnem risanju, da se izognejo raznim poznejšim neprijetnostim.

Dijaška čitalnica. V Jindřichovem Hradcu na Češkem so si ustanovili srednješolci čitalnico, ki se nahaja v šolskih prostorih. Na razpolago imajo vse najboljše revije; odprta je v sredo in soboto ter jo morejo obiskovati pod nadzorstvom profesorja le učenci višjih razredov. V letnem času je bilo čitateljev povprečno 40. Vzdržuje se Čitalnica od dijaštva, profesorjev in drugih dobrotnikov. Privolil je ustanovitev deželni šolski svet. Takšno čitalnico bi tudi naši srednješolci v manjših mestih (Kranj, Novo mesto itd.) krvavo potrebovali — to pa je sevé pri profesorjih, ki konfiscirajo Ljublj. Zvon radi puhujšljivih vinjet (v Kranju) nemogoče.

Uspesh. Tovariši, ki so bili ob koncu prvega tečaja pognani iz gimnazij v Ptujju in Mariboru na podlagi nizke in neresnične denunciacije, so vsi dobro končali šolsko leto. Eden je maturiral z odliko. Čestitamo!

DIJAŠKO-SOCIALNI VESTNIK.

Praško dijaško podporno društvo je prišlo v tak položaj, da bo moglo prihodnje leto deliti pri majhnem številu prosilcev kvečjemu 10—15 K mesečno. Za mesec junij in julij je razdelilo blizu 600 K, a prejelo je le nekaj čez 200 K. Prisiljeno je bilo torej načeti fond, ako ni hotelo pognati dijaštva iz Prage. Opozarjamo torej dijaštvo, ki misli v Pragi študirati, da si zasigura existenco drugod, ker tu ne more računati na postranski zaslužek in druge podpore, kot n. pr. na Dunaju in v Gradcu. To žalostno stanje praškega podpornega društva stavi slovensko napredno javnost v zelo čudno luč, v še čudnejšo pa naše klerikalce, ki je bojkotirajo, kljub temu, da isto podpira tudi klerikalno dijaštvo, ki mu pomanjkanje ne prizadeva nobenih preglavic. „Zora“ niti ne črhne o slabem položaju podpornih društev. Pa kaj bi tudi: klerikalni parazit še do danes ni stradal. Upamo, da se bo v kratkem tudi v tem oziru stvar korenito spremenila.

A. R.

Mariborski srednješolci so priredili pretekli mesec pri sv. Juriju v Slov. goricah v prid dijaški kuhinji veselico s petjem, igro in telovadbo. Dijaška kuhinja je prejela nad 200 K. Upamo, da se bo tudi visokošolsko dijaštvo v teh počitnicah zavedalo gesla: dijaštvo sebi!

Radogoj in dijaštvo. Nedavno je še veljalo pri Radogojju načelo, da dobi podporo oni, ki je res najpotrebnejši; da je kdo podpore potreben in vreden, pokažejo razlogi, navedeni v prošnji in priloge. Sedaj pa se nam obetajo novi časi. V „Dijaškem Vestniku“ „Slovenskega Naroda“ se namreč propagira načelo, naj dobi podporo le tisti, ki ga **predsedstvo O. s. n. n. d. posebej priporoča v uvaževanje** odboru „Radogojja“ in mu s tem olajša in „prihrani mnogo pota“ k odbornikom. „Slovenski Narod“ piše dobesedno: „**Neobhodno potrebno** je za onega, ki mu je res na tem, da kolikor mogoče kmalu dobi podporo, **da razven prošnje** naznani obširne razloge za potrebnost podpore ali **predsedstvu** „O. n. n. d.“ ali pa **enemu izmed Savanov-odbornikov** „Radogojja“. Te informacije, v katerih naj se navede tudi, kateremu akad. društvu pripada prosilec, so **naravnost potrebne za tiste, ki žele, da se njihova prošnja podpira.**“ — S kako pravico si hoče predsednik „O. n. n. d.“ ali par odbornikov-Savanov usurpirati kompetenco v odločevanju, komu naj se podeli podpora? Protestiramo v interesu vsega dijaštva proti temu, da bi se zopet povrnil čas, ko se pri podporah ni gledalo na to, ali je dijak vreden in potreben podpore, ampak na to, ali zna dobro prijemati kljuko in kriviti hrbte pred gotovimi gospodi.

Glede „nenaklonjenosti“ napram nar. napr. dijaštvu in neobjektivnosti, na katero se v omenjeni notici namigava, pa naj odgovorijo odbori zadnjih let, ki so Radogoj iz pozabljenosti in letargije vzbudili in pomnožili njegove letne dohodke, oziroma takratna tajnika gg. dr. Žerjav in prof. Vajda!

Radogoj. Iz Ljubljane nam poroča član podpornega društva Radogojja, da že dve leti ni pobiral za društvo nihče članarine, kakor je bila prej nekaj letna navada. Ni se torej čuditi, če Radogojjevi dohodki ne rastejo, ako se niti članarine ne plačuje.

Dijaški dom v Mariboru. Vsled pomanjkanja dobrih dijaški stanovanj so gg. Rosina, dr. Turner in dr. Pipuš sklenili postaviti slovenski dijaški dom v Mariboru. V ta namen so ustanovili društvo, ki bo slovenskim

dijakom, kateri obiskujejo v Mariboru ali bližnji okolici srednje šole, učiteljišče ali strokovne šole, preskrbelo potrebno stanovanje, oskrbo in domači pouk, bodisi brezplačno ali za delno ali popolno plačilo. Društvo izkazuje že takoj v začetku 20.000 K premoženja. — Kót protiutež „Dijaškemu domu“ postavi Schulverein v Mariboru svoj „Studentenheim“.

Idrijski realci so priredili 18. junija pod vodstvom svojega telovadnega učitelja g. I. Bajžlja javno telovadbo v korist podpornega društva za revne dijake na idrijski realci. Ker je priredilo sl. idrijsko godbeno društvo „Na zemlji“ v isti namen koncert, je vsa prireditvev moralno in gmotno dobro uspela. Delajte tudi drugod enako!

Goriški srednješolci so priredili v korist „Dijaške kuhinje“ akademijo, ki je lepo uspela.

Kranjska odvetniška zbornica. Iz poročil na občnem zboru kranjske odvetniške zbornice omenjamo, da je štela 44 članov odvetnikov, 30 v Ljubljani, 14 izven Ljubljane; v preteklem letu sta otvorila 2 odvetnika lastno pisarno. Odvetniških kandidatov je vpisanih 42 in sicer jih je 29 v praksi v Ljubljani, 13 pa na deželi. V primeri s prejšnjim letom je priraslo 11 kandidatov. Toliko v premislek absolviranim pravnikom, ki mislijo na advokaturo.

Dijaška samopomoč. Da se pospeši rešitev krize akadem. podpornih društev, podajamo z naslednjimi vrstami načrt za sanacijo in upamo, da bodo akademiki pripravljene podpirati in uresničiti ga. Koncem septembra se naj vrši v Ljubljani shod slovenskega naprednega dijaštva za vseučilišče (seveda le, če bo garancija tu, da ne bo to shod samo za silo) a zvečer se naj vrši koncert event. združen s plesom, katerega čisti dobiček naj pripade akad. podpornim društvom v Pragi, na Dunaju in Gradcu. Pripravljani odbor se sestavi v Ljubljani iz ljubljanskih akademikov začetkom septembra in naj prevzame potem vse delo.

Akademiki na deželi pa naj sodelujejo pri narodnih veselich in si naj izprosijo del čistega dobička za podporna društva, eventualno tudi samo oni dobiček, ki je pri letošnji veselici višji od proračuna oziroma od lanskega.

Naše vseučiliščno vprašanje se kljub vsej počasnosti vendar giblje naprej in upamo lahko najbolje, če bomo imeli v pravem trenutku tudi dovolj dijakov v enem mestu, ki se bodo mogli boriti za naš vzvišeni cilj in ki ga bodo gmotno podprti tudi dosegli.

Upamo, da bo meseca septembra tabor za gmotni obstoj slovenskega naprednega dijaštva in s tem tudi slovenske univerze.

SLOVANSKO DIJAŠTVO.

Izlet slovenskega dijaštva v »Češki raj«. Izobraževalni akad. klub „Antonin Čížek“, ki je lani obiskal tudi Ljubljano, je priredil o Binkoštih tridnevni izlet slovenskega dijaštva iz Prage v najlepši del Češke, v takozvani „Češki raj“. Izleta so se udeležili razen Čehov predvsem Bolgari, Srbi, Slovenci („Adrija“ in „Ilirija“), Slovaki, nekaj Rusov in Poljakov, — Hrvati pa so bili iste dni povabljeni v Pardubice.

Zleta se je udeležilo nad 130 dijakov in dijakinj. V Jičinu smo bili zelo navdušeno sprejeti. Na „besedi“ nas je pozdravil starosta „Sokola“ dr. Klouček. Pelo se je v vseh slovanskih jezikih. Za Jičinom je sledil Turnov. Povsod smo bili bratovsko pozdravljeni s pravo slovansko gostoljub-

nostjo sprejeti. Teh dni gotovo ne pozabimo nikdar, in z veseljem se bomo spominjali vseh onih, ki so k temu pripomogli. Kdor je imel oči odprte, se je lahko marsikaj naučil, — saj smo bili sinovi vseh slovanskih narodov skupaj; in res tako marsikaj nam je dal misliti ta zlet! Želeli bi, da bi praška slovanska mladina prirejala take izlete vsako leto!

Klubu „Čižek“, s katerim vežejo „Adrijo“ kolegijalni odnošaji, moremo le častitati na vsestransko krasno uspelem izletu. A. R.

VESTNIK ZA KNJIŽEVNOST IN UMETNOST.

Dr. K. Ozvald: Volja in dejanje. (Psihologična analiza). Ljubljana 1911. Založila „Omladina“. — To, kar si pod pojmom volja predstavljamo, je šestokrat naravnost nekaj mitičnega. Gledamo na voljo, kot na nekaj, nad komur nimamo moči, kot na nekaj kar se umika vzgoji. Da more takšen nazor privedi do žalostnih posledic, je jasno: premnogokrat postane človek fatalist — pač posledica nazora, da naša volja ni determinovana. Determinist pa ve, da se da tudi na voljo vplivati, da se da tudi volja vzgajati: s samovzgojo tako kot z izobrazbo, ki jo pridobimo od drugih. Moremo si namreč prilastiti one dispozicije, principe, navade, o katerih iz zkušnosti vemo, da morajo v gotovih okolščinah privedi do gotovih posledic. Zato imamo um, da se z njegovo pomočjo izročimo blagodejnim vplivom, ki determinujejo, našo voljo, brez katere ni dejanja. Um imamo, da moremo presoditi, katere okolščine škodljivo vplivajo na našo voljo — teh okolščin se moremo ogniti, predno začno na nas vplivati, oziroma na našo voljo. Tako je v naši moči priti k cilju, katerega želimo doseči, samo treba je da imamo svojo voljo vzgojeno, za kar je treba uma, ki zna presoditi, kateri vplivi, katere okolščine blagodejno vplivajo na voljo, ki vodi do dejanja; treba je zato tudi izobrazbe uma, ki zna motriti stvari od vseh strani. „Od tebe samega je odvisno, da začneš novo življenje. Premotriva le stvari od druge strani, nego si to storil do sedaj! Kajti to se imenuje: „začeti novo življenje.“ (Mark Aurel.)

Ozvaldova knjiga je lep prispevek k samovzgoji volje v zgoraj označenem smislu. Treba jo je pa čitati in premišljevat ob njej ponovno, ker vsaka besedica ima svoj pomen. Kdor jo bo natančno proučil, bo imel od nje velik dobiček. Kar knjigi daje še večjo vrednost, so skrbno izbrani stavki in citati iz moderne slovenske: morda nenameravan namigljaj, kako treba gledati na leposlovna dela. R. K.

Edmondo de Amicis: Furijski. (Z dovoljenjem založnikov bratov Treves v Milanu iz zbirke „Nouvelle“ prevel Jos. Jurca. Natisnila in založila Kleinmayr & Bamberg v Ljubljani 1911). Kakor povsod, imamo včasih tudi pri nas bolj nesrečno roko pri prevodih. Dumasovega „Grofa Monte Christo“ imamo prevedenega, a Flaubertova „Gospa Bovary“ in „Salambô“ še čakata, Sienkiewiczza imamo celo kopico, Žeromski je skoro nepoznan: in tako bi lahko našteval dalje. Nekoliko je vzrok temu to, da se prevaja pač, kar pride pod roko — glavni pa ta, da odločuje vreščče — ali milo doneče — ime pisatelja, da se misli, da so vsa pisateljeva dela umotvori, če se je proslavil z enim. Zadnje ni bilo brez upliva pri prevajanju novele „Furijski“. Novela je vseskozi tendenciozno-didaktičnega značaja — pisatelj na mestih pretenciozen — dve dejanji se razvijata paralelno in končata skoro neokusno. Pisatelj balansira med obema, poriva eno naprej in skače k drugemu, da ne zaostane, vmes pa ne ve, kaj je — molčanje! Furijski, po katerem ima novela ime, je brez matere, njegova vzgoja je prepuščena nekemu strašilu, ki je Furijska teta — kot nas pouči pisatelj — in očetu birokratu, ki se ne

briga več za sina, ko vidi, da se ne da narediti iz njega bankiè. Tako raste fant do petnajstega leta in se zaljubi v svojo svakinjo, ki pride k njim. Svakinji je ugajalo igrajèkanje z otrokom, pa prišel je Furijev brat Karol, videl zabavo svoje soproge in napravil romantièni ljubezni bolj neromantièen konec. Tu si je naredil pisatelj okvir, v katerem razpreda svoje vzgojeslovne ideje in kaže na napaèno Furijevo vzgojo. Drugo dejanje stvorita Furijeva sestra Kandida in Rikonovald, brat Furijeve sestre. Na Kandidi hoèe pokazati pisatelj — sans *esprit* et sans *genie* — zato pa s patosom, da se skriva pod zunanjo hladnostjo dobro srce. To je dejanje novele in s tem tudi oznaèena vrednost — vsaj negativna. — Najdejo pa se v knjigi mesta, zavoljo katerih èlovek obžaluje, da jih je porabil pisatelj v svoje namene. Kako se razvija pri Furiju ljubezen, oziroma kako prehaja instinkt polagoma v neko intelektualno pojmovanje položaja, je opisano enostavno, brez filozofiranja, a — umetniško! Sploh je raztresenih po celem delu — puščavi — mnogo oaz, žalibog, da se niso strnile in so ostale samo — oaze! Napaka cele novele je paè ta, da je hotel pisatelj pokazati cel razvoj znaèajev, to pa ni bilo mogoèe v knjigi, ki obsega 100 strani; zato so ostali znaèaji — torso in vse duhovite in neduhovite opazke pisatelja niso mogle vstvariti celotnega, harmoniènega umotvora.

Joso Jurkoviè.

»Slovanský jih« se imenuje 31 strani obsegajoè zbornik, ki je izšel v zbirki „Knihovna časových úvah“ v Pragi s èlanki od posl. Klofaèa, L. Brunèka, dr. J. B. Nováka a I. Jasyho.

Škoda je Brunèkovega èlanka, da je zašel v to publikacijo. Èlanku dr. Novaka ne oèitam ničesar, ker je namreè skoro èisto zgodovinski, semintja cikajoè na gospodarske razmere v Dalmaciji in Bosni-Hercegovini. V èlanku o Dalmaciji je pisatelj s pridom citiral Hermanna Bahra. Želè bi si pa, da bi ga bil citiral še ondi, ko govori, da se zaèenjajo èutiti Srbi in Hrvatje eno in da je k temu pripomoglo bivanje srbske in hrvatske akad. inteligence v Pragi, naj bi bil pisatelj tu citiral lepo mesto iz Hermanna Bahra, ko govori „vom einsamen Slovaken in Prag“ (Masaryk), morda bi se tako plastiènejše pokazalo, kje ima novo gibanje med hrvatsko-srbsko inteligenco svoje korenine. Èlanek, naslovljen: „Med Adrijo in Dravo“ je sicer zgodovinsko dobro obdelan — toda oni, ki bi hoteli dobiti jasno sliko o stanju srbo-hrvatskega naroda v Bosni-Hercegovini in Dalmaciji, bi ne bil dobil zadostne slike.

Lep, vsestransko popolen je pa èlanek L. Brunèka o Slovencih. Z malimi besedami je orisal gospodarsko, socialno, politično in kulturno življenje Slovencev. Le škoda, da èlanek ni objavljen na kakšnem lepšem mestu ali boljši reviji, kajti pojmi, ki jih imajo Èehi o nas, bi lahko zginili, èe bi èeška javnost èitala takšne èlanke.

Klofaèev „Ven — do slovanských zemí“ je prazen. Èlanek Jasyho na konci je pa reklamna notica za Dubrovniško paroplavbo. Sicer je treba tudi reklame in navodila — a to spada v kažipot in ne v zbornik. *R. K.*

RAZNO.

Dunajski ljudski dom (Wiener Volksheim) je praznoval pred kratkim desetletnico svojega plodonosnega delovanja. L. 1901. sta povzročila univ. docenta Hartmann in Reich ustanovitev društva, ki je zaèelo takoj delovati. L. 1905. so morali sezidati posebno palaèo, ki pa kmalu ni več zadostovala in pred kratkim so morali sezidati nov dom. Vsi prostori so popolnoma uporabljeni. Kleti so uporabljene kot telovadnice, na strehi se nahaja mala zvezdarna, za predavanja je pa sezidana dvorana, ki ima prostora za 600 ljudi. Poleg tega se nahajajo v domu laboratoriji, knjižnice, risalne dvorane,

različne zbirke, fizikalični in historični kabineti. Društvo ima 2000 slušateljev, ki plačujejo 6 K letno, delavci polovico, oni brez sredstev so pa sploh prosti vseh prispevkov. Društvo podpira država (2000 K letno) in meščani (do 50.000 K letno). Kurzi se vrše od decembra do julija. Poučujejo se sledeči predmeti: moderni in stari jeziki, literatura, zgodovina, zemljepisje, narodno gospodarstvo, zgodovina umetnosti, filozofija, fizika, matematika, kemija, mineralogija, naravoslovje in medicina. Poleg tega se poučuje tudi glasba, petje, risanje in slikarstvo. — Neprecenljive so zasluge tega društva in veliko število delavcev se je že opomoglo vsled tu nabranega znanja. Društvo pa priraja svojim članom tudi koncerte, predstave in poučne izlete v tovarne, razstave, galerije in muzeje. Vsled svojega vestnega dela, prostega politike in pristranosti, je doseglo društvo, da ni ime „Ljudski dom“ samo prazna beseda.

Statistika notarskih kandidatov na Slovenskem. Vseh kandidatov v področju graškega nadsodišča je 66, od teh je 27 Slovencev. Natančnejša statistika je sledeča:

Notarskih kandidatov je bilo	Koncem leta	V področju c. kr. notar. zbornice					V področju graškega nadsodišča
		Gradec	Ljubno	Celje	Celovec	Ljubljana	
		Štajersko		Koroško	Kranjsko		
vseh	1901	16	—	2	6	9	33
	1902	14	1	2	3	9	29
	1903	16	1	3	5	13	38
	1904	21	5	4	3	14	47
	1905	29	—	12	5	18	64
	1906	27	—	13	7	22	69
	1907	30	—	15	5	22	72
	1908	28	—	17	5	18	68
	1909	26	—	18	7	17	68
	1910	24	—	18	7	17	66
s pravico substituirati	1901	10	—	1	2	6	19
	1902	6	—	1	—	2	9
	1903	2	—	1	—	—	3
	1904	2	—	—	—	1	3
	1905	4	—	1	2	1	8
	1906	—	—	—	1	2	3
	1907	4	—	1	2	3	10
	1908	9	—	2	—	5	16
	1909	9	—	2	—	6	17
	1910	10	—	6	—	9	25
dalje ko dve leti v službi pri notarju	1901	13	—	1	4	8	26
	1902	9	—	1	1	4	15
	1903	6	—	2	2	3	13
	1904	13	1	1	2	8	25
	1905	18	—	3	4	9	34
	1906	17	—	3	3	11	34
	1907	20	—	7	4	14	45
	1908	23	—	8	4	17	52
	1909	19	—	13	3	16	51
	1910	15	—	15	4	16	50

Notarskih kandidatov je bilo	Koncem leta	V področju c. kr. notar. zbornice					V področju graš-kega nad sodišča
		Gradec	Ljubno	Celje	Celovec	Ljubljana	
		Štajersko			Koroško	Kranjsko	
dalje ko štiri leta v praktični juridični službi	1901	13	—	1	4	7	25
	1902	8	—	1	1	3	13
	1903	4	—	1	1	2	8
	1904	5	1	—	1	1	8
	1905	9	—	2	3	1	15
	1906	7	—	1	2	4	14
	1907	11	—	3	2	6	22
	1908	14	—	3	—	7	24
	1909	14	—	4	2	12	32
	1910	11	—	8	3	15	37
dalje ko deset let v praktični juridični službi	1901	7	—	—	3	5	15
	1902	4	—	—	1	1	6
	1903	3	—	—	1	1	5
	1904	4	—	—	1	1	6
	1905	3	—	—	2	—	5
	1906	3	—	1	2	—	6
	1907	3	—	1	1	—	5
	1908	2	—	1	—	—	3
	1909	—	—	1	—	—	1
	1910	—	—	1	1	—	2
Imenovanih je bilo	1901	3	—	—	3	3	9
	1902	2	—	—	2	4	8
	1903	4	—	—	—	2	6
	1904	—	—	—	—	2	2
	1905	1	1	—	—	1	3
	1906	4	—	3	1	2	10
	1907	2	—	—	—	2	4
	1908	—	—	—	3	1	4
	1909	—	—	—	2	1	6
	1910	—	7	—	—	—	7

Opozarjamo na pričujočo statistiko vse, ki se menijo posvetiti notariatu.

Delavske gimnazije na Ogrskem. Nezadostne šolske naredbe na Ogrskem so bile vzrok, da si je le malo delavcev prisvojilo potrebno izobrazbo. Da bi temu nedostatku odpomogli, so tudi na Ogrskem ustanavljali ljudske univerze, ki pa vsled preslabo razvitega šolstva kot tudi vsled pretežke vsebine ni moglo doseči pravih uspehov. Treba je bilo zato najti pot, po kateri bi moglo kar največ ljudi na cen način priti do pouka. To pot je našel in tudi izvršil državni tajnik Viktor pl. Molnar. Osnoval je najprvo znanstvena gledališča ter tako vzbudil v ljudstvu zanimanje za vedo in izobrazbo. Po dveletnem delovanju je ustanovil „Uranio“, društvo, ki je otvorilo l. 1899. prvo znanstveno gledališče. V Budapešti so se najprvo začela predavanja in predstave potom skioptikona o vseh panogah vede in umetnosti. Priljubljenost teh predavanj se je širila tako zelo, da je število obiskovalcev že v 3. letu prekoračilo število 400.000. Ko je tako zadobila „Urania“ dovolj trdno stalališče, je šla korak naprej, k uresničenju delavskih

gimnazij. Društvo „Urania“ je sestavilo najprvo učni načrt. Dvanajst predmetov meščanske in srednje šole se naj bi razdelilo v tri letnike, vsak predmet v 12 poglavij. Vsako poglavje sme obsegati samo 1—1½ tiskane pole, tako, da je v zvezi s 60—80 projeciranimi slikami ravno izpolnilo eno uro. Dvanajst predmetov, razdeljenih v 144 poglavij se naj natisne v 5—8000 izvodih, ki se med predavanjem razdele med poslušalce, da si ti tako lahko do dobra prilaste podano snov. V kratkem času je bilo izdanih 100 zvezkov in 20—30 pol je bilo takoj v tisku. V lanskem šolskem letu je bilo na Ogrskem že 50 delavskih gimnazij, v katerih se vrši vsak dan pouk, dočim je 25 gimnazij s trikratnim tedenskim poukom. Še koncem šolskega leta je bilo čez 5000 učencev in letos se je to število skoraj podvojilo. Po dovršeni ljudski gimnaziji se priglaja veliko delavcev k izpitom za meščanske šole in s tem zboljšajo svoj gmoten položaj. Tako vrši ljudska gimnazija dvojno delo, izobrazuje delavce, jim daje temelje, da spoznavajo in s tem tudi uživajo kulturo in jim daje na podlagi izobrazbe sredstva, da si tudi gmotno izboljšajo svoj položaj.

Ljudske univerze na Danskem. Že dolgo vrsto let obstojajo na Danskem ljudske univerze. Vsled pretežno poljedelskega značaja dežele pa delujejo ljudske univerze samo po zimi. Glavni predmeti so poljedelstvo, kemija in poljedelska tehnika, poleg tega se pa tudi ne zanemari splošna izobrazba. Uspeh teh ljudskih univerz se kaže v tem, da je na Danskem poljedelsko združništvo najkрасnejše izvedeno. Modre kalkulacije in moralčno disciplino, ki so glavni stebri zdravega združništva, vzgajajo ljudske univerze s tem, da navajajo svoje učence k orientaciji poljedelske in trgovske tehnike in da jih privadijo k enotnim skupnim delom. Pred kratkem so sklenile danske produktivne zadruge z angleškimi delavskimi konsumnimi društvi, ki imajo čez 2 milijona članov, dogovor, po katerem kupujejo ta konsumna društva večinoma svoje potrebščine od danskih produktivnih zadrug. Vse blago se pa prevaža po ladijah, ki so last obeh združnih organizacij. Taka velikopotezna komercialna politika danskih kmetov je pa vzrok njih izobrazbe, ki so si jo prisvojili v svojih ljudskih univerzah.

Ljudske univerze na Norveškem. L. 1885. je bila v Kristianiji ustanovljena prva delavska ljudska univerza, ki šteje danes 70 podružnic v vseh večjih krajih dežele. Vzdržujejo te univerze deloma delavci sami, večinoma pa jih vzdržuje država. Od drugih univerz se razlikujejo norveške v tem, da ne polagajo velike važnosti na posamezna predavanja, temveč na sistematično prisvojitev enega predmeta. Veliki laboratoriji in vzorne knjižnice pospešujejo zelo delo ljudskih univerz. Uspehi teh univerz se kažejo povsod in zato tudi ni čudno, če vpliva mala Norveška s svojo kulturo na vso evropsko. (Dok. d. Fortschrittes.)

Carigrajska univerza je razdeljena na šest fakultet: teologija 500 slušateljev, literatura 300, pravo 3000, prirodni nauki 70, matematika 30, medicina 1500. Dijaštvo se posveča predmetom, ki zagotavljajo dobro državno službo.

»Zora« je dosegla s svojo zadnjo številko rekord v nakopičenem nesmislu in objestnem samozadovoljstvu. Shranili smo si jo kot važen dokument za pripravne čase. Če je sedanja klerikalna mladež up in nada klerikalnih političnih matadorjev, je le pomilovanja vredna; pospešila bo v veliki meri žalostni konec, ki čaka papirno stavbo slovenske ultramontanske kaste.

Uredništvo je prejelo sledeče publikacije:

J. S. Machar: Rim. Iz češčine preložil V. M. Zalar. Založil Lavo-
slav Schwentner v Ljubljani 1911. Cena 3 K, vez. 4 K.

Župančič Oton: Čaša opojnosti. Drugi natis. Založil L. Schwentner
v Ljubljani 1911. Cena 2 K, vez. 3 K.

Župančič Oton: Čez plan. Drugi natis. Založil L. Schwentner v
Ljubljani 1911. Cena 2 K, vez. 3 K.

Miloš Stibler: Kriza v slovenskem združništvu. Založil pisatelj.
Celje 1911. Cena 50 h.

I. Kalivoda: Volní lidové školství v cizině a u nás. Nákladem P.
Plačka. Praha II-1781. Cena 3 K.

**Tovariši abiturienti! prirejte odhodnice
v prid dijaških podpornih društev!**

Ravnokar je izšla v našem založništvu brošura

VOLJA IN DEJANJE

Psihologična analiza.

Napisal in slovenski mladini posvetil dr. K. Ozvald.

Cena 70 vin.

Dobiva se v knjigarnah in pri upravništvu „Omladine“.

... brošura, ki jo bo vsak omikanec čital z zanimanjem in s pridom.
Filozofična razprava je to, a pisana tako poljudno, da jo razume
tudi nefilozof. In praktične vrednosti je, praktičnega pomena za
vse Slovence, kajti nesoglasje med voljo in dejanjem je v nas
večje kakor pri mnogih drugih narodih. (Slov. Narod 1. maja 1911.)

Naročite se in razširjajte

„Svobodno Misel“

mesečnik, ki stane letno le 3 K, za Ameriko 4 K, v zaprti
kuverti 5 K.

Zahtevajte „Svobodno Misel“ zastoj na ogled, za agitacijske svrhe brezplačno!

Upravništvo:

Uredništvo:

Kr. Vinogradey, Korunní tř. 6. Praga II., Vodičkova ul. 12.

Znanstvena knjižnica „Omladine“

I. *Prof. Drtina*: »Miselni razvoj evropskega človeštva« je dobiti radi preostale zaloge in želje, da naredimo s tem znamenito delo pristopno vsakemu slov. inteligentu, **za znižano ceno 2·50 K** (preje 4·20 K).

Dalje imamo na skladu le še malo število II. knjige:
Dr. Mihajlo Rostohar: Uvod v znanstveno mišljenje.
Cena 5·20 K.

Obe deli se dobivata v knjigarnah ali direktno
pri upravnistvu „Omladine“ v Ljubljani, Breg št. 12.

A. Škulj - Ljubljana

trgovina s papirjem = Poljanska cesta št. 12
se priporoča slav. občinstvu, posebno dijaštvu za
nakup šolskih potrebščin, kakor zvezkov, peres,
svinčnikov, šolskih torbic, spominskih knjig,
∴ ter sploh pisalnih in risalnih potrebščin ∴.

Slavnemu občinstvu
se najtopleje priporoča

hotel Tivoli

